

Werk

Titel: In Epistolam S.Pavli Apostoli ad Ephesios, Roberti Rolloci ... Commentarius

Autor: Rollocus, Rob.

Verlag: Preux

Ort: Genevæ

Jahr: 1593

Kollektion: DigiWunschbuch; Varia

Werk Id: PPN664576486

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN664576486> | LOG_0009

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=664576486>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

I Precor itaque vos, ego captiuus in Domino,
ut ambuletis ita ut dignum est uocatione
qua uocati estis.

I.

A generali
exhortatio-
ne ad specia-
les descendit

Precor itaque vos. Generalem hu-
iusmodi exhortationem specialib.
prepositam in aliis Epistolis huius
Apost. legimus. Nam traditurus specialia
solet ea iamprimùm communi quasi gene-
re complecti. Ad Gal. 5. 13. priusquam ali-
quid in specie dicat, sic in genere hortatur:
Vos ad libertatem uocati estis, fratres: tan-
tum ne libertatem arripite ut datam carni
occasionem. Et ad Philip. 1. 27. commenda-
turus specialia, in genere primùm horta-
tur in hæc uerba: Tantum ut dignum est
Euangelio vos gerite. Sententia huius ex-
hortationis manifesta est. Conuersatio ue-
stra respondeat uocationi. Expendamus igi-
tur uerba: *Precor*, inquit, *ego Paulus capti-
uus*. Describit se à presenti conditione, quæ
Romæ fuit, quo tempore hæc scriberet, ut
eo quasi argumêto magis eos moueat, præ-
sertim cùm pro Ephesiis reliquisque genti-
bus captiuus sit, ut superiori cap. dictum est.
Existimans igitur iam uincula sua ab illis
magni fieri, audet cõmemoratione eorum
hortari Ephesios ad vitam Christianis di-

Generalis
exhortatiõis
sententia.

Quis hor-
tatur.

Quos.

Colo. 1: incedite
in dno dignum

Generalis
exhortatiõis
sententia.

IO EPHE.
quod quid est qu
ambuletis
atione. Verbum
supra cap. 2. 10
opus ipi
bona opera,
ambulare
bona opera et
oportet. & p
electos suos de
quomodo ambule
uit, uocatione qua uoc
ne Ephesorum laus m
2. huius Epistolæ, ubi h
At nunc in Christo Iesu
is procul, propinqu
inquam, Christi
Deo per reconcilia
facti erant Israeli & Ecce
in uicium corpus. Hæc n
uocatio. Sed que uita dig
dicitur uocatione? Hoc de
uocatione specialium precor
tatur. Tantum hoc n
Trib. summis c
nam comprehend
fuit illa gratia illa De
bus nobis, erudien
imperat & mundanis cu

gnam. Sed quid est quod captius Paulus Ad quid.
precatur? *Vt ambuleris, inquit, ita vt dignū*

est vocatione. Verbum, ambulandi, vsurpa-
tum est supra cap. 2. 10. in eod. sensu: Nos su-
mus, inquit, opus ipsius conditi in Christo
Iesu ad bona opera, quæ præparauit Deus,
vt in iis ambularemus. Quo verbo signifi-
catur bona opera esse tanquam vias, quas
ingredi oportet, & per quas necessariò De-
us electos suos deducit ad vitam æternam.

Sed quomodo ambulent? *Vt dignum est.* Qua de
causa.
inquit, *vocatione, qua vocati estis.* De vocatio-
ne Ephesiorum satis multa dicta sunt cap.

2. huius Epistolæ, vbi habemus hæc verba:

At nunc in Christo Iesu, vos, qui olim era-
tis procul, propinqui facti estis, per san-

guinem, inquam, Christi. Propinqui facti

erant Deo per recõciliationem. Propinqui
facti erant Israeli & Ecclesiæ, per vnitionē
in vnum corpus. Hæc nimirum erat eorum

vocatio. Sed quæ vita digna est hac tã præ-
clara vocatione? Hoc declarabitur in expli-
catione specialium præceptorum, quæ se-
quuntur: Tantum hoc nunc dicemus. Paul.

Tit. 2. 11. 12. trib. summis cap. totam Christia-
nam vitam comprehendit. Verba Apostoli

sunt: Illuxit gratia illa Dei salutifera omni-
bus hominibus, erudiens nos vt abnegata

impietate, & mundanis cupiditatibus, tem-
Summa hu-
ius exhorta-
tionis.

Partes tres,
alibi expres-
sæ.

Temperantia.

Iustitia.

Pietas.

Doctrina.

1. De gloria
feruorū Dei.2. De vsu bo-
norum ope-
rum.Aduersus iu-
sticiarios.

peranter & iuste & pie viuimus in presen-
ti seculo. Temperanter viuimus erga nosi-
psos, & sobrietatis officium quasi nobis ipsi
debemus: Iustitiæ officium debemus proxi-
mo: pietatis denique ipsi Deo.

Atque hæc de generali hortatione, in
quam hæc pauca notamus: Paulus fretus e-
tiam vinculis suis, audaciùs & confidentiùs
hortatur Ephesios. Vnde discimus quic-
quid est Christi, etsi illud ignominiosum
sit mundo, re ipsa tamen gloriosum esse, &
magni faciendum a nobis, & vincula ipsa
feruorum Dei in maiori reuerentia haben-
da, quam omnes omnium regum purpuras

ac diademata. 2. Petit ut ambulent ita ut di-
gnum est uocatione. Ergo uocatio antece-
dit ambulationem & opera. Disce igitur
usum operū non esse hunc, ut his tanquam
causis & meritis vel prædestinemur, vel vo-
cemur, vel iustificemur, vel denique glori-
cemur, sed contra ut iam prædestinati, vo-
cati, iustificati, atque etiam certo quodam
modo glorificati, in iis ambulemus, ut dig-
num est illis causis, & gratuitis beneficiis
precedentibus. De hoc uide Eph. 2. 6, & 10.
Lege, si lubet, atque iterum lege huius Ap-
ostoli scripta omnia, non inuenies profe-
ctò, vel vnam aliquam propositionem in
hanc sententiam: Bona opera facienda esse

Non nos, sed deus nos peruenit

ut vocemur
cõtra elect
iustos glorificat
hoc tand
iam.

omni modest
tanti lenitate, tol
tatem.

Com omni modesti
tanti lenitate. Nunc

officia, quorum hoc p

rit, ut tolerent alij ali

rum primam aliquem h

deum quam communia h

Specialis officij in prim

Fundamenta sunt tres h

lis, mansuetudo, & an

superstruuntur duo ista

tur. Videmus igitur

lus virtutis, quam mod

na nostra deos præfer

hominem. Erga vnu

liberè & demissè genero

lis ut geramus nos in

missa autem est qu

tu liberè erga homin

quibus ex qua prim

licam & agnitio infir

vt eligamur. vocemur. iustificemur. glorificemur, sed cōtra electos nos esse, vocatos, iustificatos glorificatos vt benè operemur. Attendant hoc tandem iustitiarij illi & respiscant.

2 *Cum omni modestia et mansuetudine, cum animi lenitate, tolerantos alij alios per charitatem.*

Cum omni modestia ac mansuetudine, cum animi lenitate. Nunc descendit ad specialia officia, quorum hoc primum est, quo requirit, vt tolerant alij alios per charitatem. Verum priusquam aliquid præcipiat, iacit quædam quasi communia fundamenta vtriusq; specialis officij in prima parte huius vers. Fundamenta sunt, tres illæ virtutes, modestia, mansuetudo, & animi lenitas, quibus superstruuntur duo ista officia ad quæ hortatur. Videamus igitur naturam primæ illius virtutis, quam modestiam vocat. Tota vita nostra duos præsertim respicit, Deum & hominem. Erga vtrunque debemus nos sobriè & demissè gerere. Humilitas est quæ facit vt geramus nos sobriè erga Deum: modestia autem est quæ facit vt geramus nos sobriè erga homines. Modestiam huius quasi radix, ex qua primum exurgit, est conscientia & agnitio infirmitatis nostræ, in

A generali ad speciales exhortationes de officio piorum descendit.

Communia autem officij Christiani fundamenta sunt,

I. Modestia.

modestiam mater, seu radix

Partes, seu
rami.

1.

quacunq; demum vocatione constituti
sumus. Nam ad minimam etiam vocatio-
nem sustinendam vix satis firmi sumus. Ex
quasi ramos. Vnus est quo modestè & sob-
riè de nobis ipsi sentimus primùm (nam
nisi primùm omnium modestè de nobis
sentiamus, externa illa modestiæ species
mera est dissimulatio:) Deinde sobriè de
nobis ipsi loquimur: In omnibus denique
vitæ actionibus modestos nos & sobrios
præbemus. Atque hic est primus ille mode-
stiæ quasi ramus. Alter est quo dona Dei in
aliis magnificimus eosque nobis præstan-
tiores ducimus. Paul. Phil. 2. 3. Nihil gerite,
inquit, per contentionem, aut per inanem
gloriam, sed ex modestia quisque alium se
præstantiorem putet. Quo loco vides hæc
duo in modestia, & duos illos quasi mode-
stiæ ramos. Primum ne confectemur ipsi
inanem gloriam: secundum vt alios nobis
præferamus. Sed Deus ipse sapientissimus
rerum dispensator magnam modestiæ oc-
casionem nobis ministravit. Nam neque
omnia dona eidem dedit, sed suum cuique:
neque illud quod datum est in quoquam
ita perfecit, vt nihil possit amplius deside-
rari: verum ad certamvsque mensuram de-
dit, vt nimirum homines neque de se ni-

Occasio.

AD EPHE.
...gerenter sentia
...ant, sed mo
...e animi com
...era virtus, q
...it, est manfue
...umani est ira.
...ciet profecto vi
...en ob causam ira
...ira, vt modum o
...que vindictam & p
...nam illud extra qua
...sent trulentum isti h
...corpus, sed animam su
...terrifici darent: que
...bolum patrem suum
...pergrum est, querere
...cum Deus non nisi
...hæc iuste puniendo q
...ignis ira dedit Deus
...manu et voluere, non
...de medio sunt enim
...æ affectionis causæ, vt
...in iustitia, detrimen
...neque vel cohibeat iram
...vel causa: vel tepere
...locaret hæc virtus
...Sermis. Matth. 5. 4. p
......mines, quoniam
......nulli debent. Ve

mis arroganter sentiant, neque alios præ se contemnant, sed modestia quadam, & submissione animi componantur.

Altera virtus, quam fundamenti loco subiicit, est mansuetudo. In affectibus animi humani est ira. hæc si permittatur sibi, efficiet profectò vt quis vel nullam, vel leuem ob causam irascatur, vel, si sit iusta causa iræ, vt modum omnem excedat, quæratque vindictam & perniciem offendentis: nam illud extra quæstionem pono, si posent truculenti isti homicidæ, non tantum corpus, sed animam simul cum corpore inter necioni darent: qua in re imprimis diabolus patrem suum referunt, cuius hoc proprium est, quære perniciem creature, cum Deus non nisi iustitiam & gloriam suam iustè puniendo quærat. Refrænandæ igitur iræ dedit Deus hanc quam vocamus mansuetudinem, non quæ iram planè tollat de medio: sunt enim iustæ aliquando hu-
 ius affectionis causæ, vt contumelia in Deum, iniustitia, detrimentum proximi: sed quæ vel cohibeat iram, vbi aut nulla, aut leuis est causa: vel tēperet, si iusta offeratur. Non caret hæc virtus sua promissione in Scripturis. Matth. 5.5. pronunciat Christus beatos mites, quoniam ipsi hereditatis iure teram possidebunt. Verendum est ne dum

2. Mansuetudo, iræ opposita.

Quam refrænata.

Quomodo.

Habet ea virtus præclarā promissionē.

nostri homines immites & truces sunt in
 quærenda hæreditate hac terrena, & hanc
 & illam cælestem simul amittant.

3. Longani-
 mitas.

Cuius exem-
 plum, Deus
 ipse.

Doctrina, de
 usu iij. illarū
 virtutum.

Præceptionū
 specialium
 prima.

Postrema virtus quam vt fundamentum
 officiis sequentibus subiicit, est ea, quam
 vocant longanimitatem. In eo autem posi-
 ta est vt iram contineamus, ne subito iras-
 camur. & statim vlciscamur iniurias, sed eas
 diu perferamus. Rom. 9. 22. de Deo dicitur,
 quod multa lenitate pertulit vasa iræ: o-
 gmentata ad interitū. Vbi vides etiam Dei
 insignem lenitatem esse in perferendis ini-
 uriis, vt si fieri possit, Dei exemplo com-
 moueantur homines. Hæc de virtutibus quæ
 tanquam fundamenta sunt officiorum se-
 quentium.

Obs. Duo quædam sunt in natura nostra:
ira & ira. Altera nimium propende-
 mus in nos ipsos: altera quacunque, sæpe e-
 tiam nulla data occasione, ferimur aduer-
 sus proximum. Nisi igitur illa per mod-
 estiam temperetur, hæc per mansuetudinem
 & longanimitatē ad mediocritatem quæ-
 dam reuocetur, nunquam comparati ad of-
 ficiū accedemus.

Tolerantes. Illis quasi communibus fun-
 damentis iam positis, sequitur prima præ-
 ceptio specialis: Tolerate alij alios per ha-
 ritatem. Hoc præceptum totidem veris

AD EPHE
 proprium
 bellum, sed in
 aliorum o
 est. Tolerat
 charitatem. V
 mita præsuppo
 nemo enim
 tam citra om
 quin aliquando of
 hæc neque posita
 conuincamus ad in
 ferente se occasione
 que in eo, vt cum no
 pore iniuriam vlcisci
 inuit verum ita debet
 re vt eam prolix con
 Col. 3. postquam tole
 mendant his verbis, T
 statum addit. Et conde
 si quis aduersus aliq
 Ergo sic toleranda est
 donetur. Neque id solu
 condonates debemus
 nium illum sic offen
 cep. Paul. Gal. 6. Fra
 culpa fuerit homo in
 spiritales imitaurate h
 cuiusq; mansuetudi
 ipsam, & tu teateris.

habes propositum Col. 3. 13. Aliis verò ver-
bis expressum, sed in eundem sensum Gal.

6. 2. Alij aliorum onera portate. Sententiã

facilis est, Tolerate alij aliorum offensas 1. Tolerantia

per charitatem. Videamus nunc verba: To-

lerantia præsupponit infirmitatem & offen-

sam: nemo enim est omnium sanctorum,

qui tam citrà omnem offensionem viuat,

quin aliquando offendat. Tolerantia autem

hæc neque posita est in eo, vt ad tempus

connuicemus ad iniuriam, deinde verò of-

ferente se occasione eam vlciscamur: ne-

que in eo, vt cum non possumus vlllo tem-

pore iniuriam vlcisci, feramus quidem, sed

inuiti: verum ita debemus iniuriam tolera-

re vt eam prorsus condonemus. Paul. enim

Col. 3. 13. postquam tolerantiam hanc com-

mendauit his verbis, Tolerantes alij alios,

statim addit, Et condonâtes vobis mutuò,

si quis aduersus aliquem habuerit querelã:

Ergo sic toleranda est iniuria vt planè con-

donetur. Neque id solum, sed tolerantès &

condonâtes debemus etiam instaurare ho-

minem illum sic offendetem: ita enim præ-

cepit Paul. Gal. 6. 1. Fratres, etiamsi præoc-

cupatus fuerit homo in aliqua offensa, vos

spirituales instaurate huiusmodi hominè

cum Spiritu mansuetudinis, considerans te

ipsum, ne & tu tenteris. Quare tolerantès

Quid sit, &
in quo con-
sistat.

Quib. verbis
commendetur
ab ipso
met Paulo.

*sicut vt etiam ydo
nariæ vobis, sic
et vos.*

& condonantes, simul etiam instauraremus hominem offendentem, & rectiora docere mus. Verum aliquis modus esse debet huius, de qua loquimur, tolerantia, & hactenus tolerandi sunt infirmi, quatenus eorum bono id fieri potest: Ita enim Paul. Rom. 15. 2. Vnusquisque nostrum proximo indulgeat in bonum, id est, ad eius aedificationem. Quare in tolerandis offensis respicienda est utilitas & aedificatio proximi, alioqui tolerantia illa magis oberit quam proderit.

quis tolerantia modus esse debeat.

Tolerantia fundamentum charitas.

Ratio.

Doctrina.

de virtutum origine.

Per charitatem. Praeter illa superiora huius officij fundamenta addit etiam aliud fundamentum, & illud quidem praecipuum, quam charitatem vocat, Gal. 5. 13. vbi simile quiddam praecipitur, idem fundamentum charitatis subiicitur: Ex charitate, inquit, seruite alij aliis. Neque hoc immerito: nam 1. Cor. 13. 4. & 7. vbi ex proprietatibus & effectis suis commendatur charitas, haec inter caetera charitati tribuuntur, quod patiens sit, quod omnia sufferat, quod omnia sustineat. Obs. hic charitas adiungitur illis aliis virtutibus, quia aliae virtutes omnes, earumque officia oriuntur ex dilectione Dei & proximi. Ideoque Paul. Rom. 13. 8. 9. 10. omnes alias virtutes, earumque actiones in hoc sermone summatim comprehendit, nempe, Diliges proximum tuum sicut teipsum:

AD EPHE.
 significans nobis
 actiones ex ch
 causam i. Cor
 paciam, comitat
 tolerantiam, &
 Charitas, inquit, pa
 genere non aliu
 tatem esse origin
 Quod quidem adeo
 eius charitatem, m
 ra vera virtus, nullam
 simula chara dicitur v
 Paul. 1. Cor. 13. si infir
 egenis omnes facultate
 corpus meum vt combu
 tem non habeam, hoc n
 Quibus verbis significat
 simula chra quaedam liber
 tie sine charitate, ac proin
 prodesse.
 3. Studentes seruate vni
 vinculum pacis.
 4. Nam est corpus, & vni
 cuius estis in vna fide
 5. Vnus est Dominus, vna fide
 6. Vnus Deus et Pater om
 nium: per omnia, & i
 Saluati. Secundum of

ea re significans nobis virtutes cæteras, earumq; actiones ex charitate oriri. Ob eam etiam causam 1. Cor. 13. 4. charitati tribuit patientiam, comitatem, humilitatem, iustitiam, tolerãtiam, & alias quasdam virtutes. Charitas, inquit, patiens est, &c. quo loquendi genere non aliud significatur, quam charitatem esse originem illarum virtutum.

Quæ virtutes ex charitate oriatur.

Quod quidem adeo verum est, vt, si separet ab iis charitatem, nulla iam reliqua sit futura vera virtus, nullum verum officium: sed simulachra duntaxat virtutũ & officiorum.

Nulla virtus sine charitate, nullũ verũ officium.

Paul. 1. Cor. 13. 3. Si infumam, inquit, alendis egenis omnes facultates meas, & si tradam corpus meum vt comburam, charitatem autem non habeam, hoc nihil mihi prodest. Quibus verbis significat hæc esse duntaxat simulachra quædam liberalitatis, & constantiæ sine charitate, ac proinde nihil cuiquam prodesse.

3 *Studentes seruare vnitatem Spiritus per vinculum pacis.*

4 *Vnum est corpus, & unus spiritus, sicut & vocati estis in vnã spem vocationis vestræ.*

5 *Vnus est Dominus, vna fides, vnũ baptisma:*

6 *Vnus Deus et Pater omnium, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus vobis.*

Studentes. Secundum officium speciale, Secunda præ

ceptio spe-
cialis.

2. Vnanimi-
tas, siue vni-
tas spiritus.

Quam ne-
cessaria.

Ex verbis id
colligitur.

Spiritus
quid hoc lo-
co. *si dicitur
sicut unus
et gratia*

quod nititur communibus illis fundamen-
tis, de quib. supra vers. 2. Aliàs idem com-
mendat Paul. præcipuè vero Phil. 2. idque
grauissima cum obtestatione. Si quæ est, in-
quit, cõsolatio in Christo, si quod solatium
charitatis, si qua communio spiritus, si quæ
viscera ac miserationes, explete meum gau-
dium, vt itidem sitis affecti, eandem chari-
tatem habentes, vnanimes & sententiis v-
ni. Item 1. Cor. 1. 10. etiam graui cum obte-
statione. Rom. vero 15. 5. cõuersus ad Deum
vnitatem hanc animorum iis comprecatur
maximè seriò. Vnde id videre potes quam
necessarium sit, vt omnes Christiani vnani-
mes sint, cum id tam vehementer Paulus &
commendet, & expetat à Deo. Sensus præ-
cepti facilis est, q. d. date operam vt eodem
sitis animo, omnium animis pacis quasi vin-
culo in vnum colligatis. Considerãda sunt
verba: Non ait, nudè & simpliciter: Seruate
vnitatem Spiritus: sed *studete*, inquit, *serua-
re*. significãs necessitatem huius officij, quo
non est aliud magis necessarium ad Chri-
stianam vitam. *Studete*, inquit, *seruare vni-
tatem Spiritus*. *Vnitatem* hanc *Spiritus* in-
telligo vnanimiãtatem, vt alibi loquitur, Si-
tis vno animo. Neque enim placet hoc lo-
co intelligere Dei Spiritum, cum ab eo ar-
gumentum postea sumptum sit, ad com-

AD EPHE.
...dam huius, de
... vnitatem. Sp
... humanum, se
... interpretor.
... superioribus ill
... mentis, quibus et
... atum, adiungit pro
... fundamentum, quo
... mine intelligi eam,
... 12. 18. Si fieri potest,
... cum omnibus commu
... Pacem igitur illum, qu
... colere debemus, quant
... loco intelligimus. Obl
... pacis, non tam esse poss
... iunctione, quam in inre
... marum vnitateque in n
... mur insolationem illam
... aperto bello periculis
... Vnum est corpus. Quo
... speciale præceptum mi
... mentum in vita Christia
... Apostolus seriò adductu
... isolum commenda
... tem sunt numero, qu
... vnitatem commenda
... pacis ob vnitate corp
... Chri. Vnum est, inquit
... cula vniuersi membr

mendandam huius, de quo nunc loquimur, Spiritus unitatem. Spiritum igitur animum ipsum humanum, sed Spiritu S. regeneratum interpretor.

Superioribus illis & communibus fundamentis, quibus etiam nititur hoc præceptum, adiungit proprium huius præcepti fundamentum, quod pacem vocat. Quo nomine intelligo eam, de qua loquitur Rom. 12. 18. Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus in pace viuentes.

Pacem igitur illam, quam cum hominibus colere debemus, quantum in nobis est, hoc loco intelligimus. Obserua naturam veræ pacis, non tam esse positam in externa conjunctione, quam in interna spiritus & animorum unitate: quæ si non sit, satis experimur simulationem illam, & fictam pacem aperto bello periculosiorem.

Vnum est corpus. Quoniam secundum hoc speciale præceptum magnum habet momentum in vita Christiani hominis: ideo Apostolus sermo adductis pluribus argumentis ipsum commendat. Argumenta autem septem sunt numero, quibus hanc animorum unitatem commendat. Primum, sumptum est ab unitate corporis, siue Ecclesiæ Christi. Vnum est, inquit, corpus Christi, cuius vos singuli membra estis: Ergo sitis

Huius unitatis proprium fundamentum, Pax.

Cum hominibus.

In quo posita sit.

Septem arg. hanc unitatem commendat.

1. Sumptum est à consideratione corporis Christi, quod vnum

est, et si mul-
tis membris
conitet.

vno animo. Ecclesia Christi Catholica cor-
poris nomen similitudine quadam accipit.
Quemadmodum enim corpus constat mul-
tis membris, iisque omnibus à se inuicem
differentibus, sic tamen vt in vnum corpus
coalescant: ita Ecclesia Christi constat mul-
tis membris, iisque differentibus conditione:
Alij enim Iudæi sunt, alij Græci, &c. Item
temporum & locorum interuallo: Alij enim
iam inde à prima creatione fuerunt vsque
ad exhibitum Christum, alij post Christum
erunt ad consummationem vsque rerum
omnium, alij in aliis locis sunt. Verum hæc
omnia membra vnum quasi ecclesiæ cor-
pus coniuncta efficiunt. Quæ de re leges 1.
Cor. 12.

2. A Dei Spi-
ritu, qui v-
nus est in o-
mnibus.

Vnus spiritus. Secundum argumentum
quo hortatur ad vnitatem animi, sumptum
ab vno Dei Spiritu. Vnus est Spiritus in o-
mnibus: Ergo estote vos vno animo cum
habeatis vnum illum Spiritum. Spiritus Dei
sanctus vnus idemque est in Christo capi-
te, & in membris omnibus. Hic cum sit v-
nus in capite & in membris omnibus ac sin-
gulis, vincit inter se caput & membra pri-
mum, deinde membra mutuo inter sese co-
pulat. Illud verò dignum est imprimis con-
sideratione, quòd valde mirabiliter, vt vi-
deri potest, hic vnus Spiritus coniūgat in-

Mirabilis ef-
fectus vnus
Spiritus Dei

membra corporis
quæ diuersis m
quod diuersa fun
conungit membr
sed non est h
in membris h
enim quod sin
cultates & functio
optimè cõueniunt in
vnum corpus mem
posset omnia que
membra, profecto iam
bus tam multiplicibus
non facile adhereret rel
pus ipsam non confiliter
vnum membrum.
vni corpus q. d. corp
ret: sic enim manus dicit
vbi opus te, vt ille loquitur
res habet in hoc Christi
vnus homo posset omnia
ous. Iteque vno contentus
contermeret. Contra verò
vno humano manus, v. g. nos
tatis prædita sit, sed sua
prie vt manus indigeat
mechanicis: id eo quibus que
prie te cum iis facile cona
res hanc hoc Christi co

ter se membra corporis Christi : Nam di-
 uerſa dona diuerſis membris tribuens, hoc
 ipſo quod diuerſa ſunt dona , arctius inter
 ſe coniungit membra: quod mirum videri
 poteſt, ſed non eſt mirum, cum idem vſu-
 ueniat in membris humani corporis : hoc
 ipſo enim quod ſingula membra ſingulas
 facultates & functiones habeant , inter ſe
 optimè cōueniunt in vno corpore. Si enim
 vnum corporis membrum, vt manus, v. g.
 poſſet omnia quæ poſſunt cætera corporis
 membra, profectò iam freta ſuis facultati-
 bus tam multiplicibus ac ſeiſpa contenta
 non facilè adhæreret reliquis: atque ita cor-
 pus ipſum non conſiſteret. Quod ſi eſſent
 omnia vnum membrum, inquit Paul. 1. Cor.
 12. 19. vbi corpus? q. d. corpus neceſſariò pe-
 rirer: ſic enim manus diceret pedi, non eſt
 mihi opus te, vt ille loquitur ibid. Ita etiam
 res habet in hoc Chriſti corpore: ſi enim
 vnus homo poſſet omnia, ſuis fretus viri-
 bus, ſequè vno contentus, reliquos facilè
 contemneret. Contra verò cùm in corpo-
 re humano manus, v. g. non omnibus facul-
 tatibus prædita ſit, ſed ſua quadam & pro-
 pria, ſit vt manus indigeat operis aliorum
 membrorum: ideòq; ſibi quaſi conſcia ino-
 piæ ſuæ, cum iis facile cohæreat. Ita etiam
 res habet in hoc Chriſti corpore, in quo

omnes elec-
 tos inter ſe
 coniungētis.

Ratio à ſimi-
 li petita, quā
 D. Paulus ac-
 curatè expli-
 cat.

Similitudi-
 nis reductio
 & applicatio

ad Christi
corpus.

vnumquodque membrum suum duntaxat
& proprium quoddam donum accipiens,
non semel & simul omnia, maxime opus
habet iis donis & facultatibus quę sunt vel
in infirmissimis corporis huius membris:
Ideoque ceteris libenter sese applicat & in
vnum corpus cum iis coalescit. Plura de hac
• re lege 1. Cor. 12. Atque hic est vnus ille spi-
ritus, qui tam sapienter distribuit dona sua
singulis corporis Christi membris, efficit-
que his ipsis discriminibus facultatum, vt
omnia membra in vnum corpus pariter co-
eant.

3. A Spe, ad
quam voca-
ti sunt, quę
vna est.

Sicut & vocati estis. Tertium arg. ab v-
nitate spei ad quā vocati sunt. Vna est spe-
rata illa hereditas, quam omnes pariter ex-
spectant: Ergo sitis vno animo omnes vos
qui eā expectatis. Cap. 1. huius Epi. vers. 18.
Paulus cum precatus esset vt illuminatis o-
culis, scirent quę sit spes vocationis Dei:
tum exponens eam spem addit (Et quę sint
opes glorię hereditatis ipsius in sanctis.)

Quę sit ea
spes.

Ergo spem eo loco intelligit hereditatem,
quam spe possidemus in hac nostra vita. Ita
nos hoc loco spem vocationis accipimus
hereditatem illam, ad quam participādam
vocati sunt Ephesij. Vide vt argumētetur.

Vis huius
argumenti.

Vna est hereditas: ergo sitis vnanimis. In-
uerte argumentum. Si non vnanimis fueri-
tis,

tis, non erit vna omnium hæreditas. Velim hoc semel aduertant seditiosi illi, & perturbatores societatis illius ac pacis, quã inter se tenentur Christiani homines colere. Hi cum tales sint, audent tamen sibi post hanc vitam cælos polliceri.

Aduers. hæreticos, schismaticos, & epicuteos.

Vnus Dominus. Quartum arg. ab vno Domino nostro Iesu Christo. Vnus est Dei Filius Dominus noster Iesus Christus: Ergo nos serui eius omnes debemus esse vno animo. Dominus noster Iesus Christus cum in terris ageret acquisiuit sibi ius dominij in omnes homines, præsertim verò suos, id que magno illo redemptionis opere. Nam vt dominus seruũ suum numerato aliquo pretio mercatur: ita nos Dominus noster, non caducis rebus, argento vel auro, redemit ex vana nostra conuersatione. 1. Petr. 1. 18. 19. sed pretioso sanguine, vtpote agni immaculati & incontaminati: eaque re factus est iure, vt loquuntur, Dominus omnium, non tantum quã Deus erat, sed etiam quã homo. Dixi iure Dominum factum, quia Christus, in terris cum ageret, humiliatus, nondum adiit plenam possessionem dominij sui. Quod tum demum factum est cum tertio die resurgens, & postea ascendens in cælos, sedit ad dexteram Dei Patris. Nam sedere ad dexteram Patris nihil aliud

4. Adomito nostro Iesu Christo, qui vnus est.

quo sensu dicitur Dominus noster.

Quo iure sit factus Dominus.

Quando.

Quomodo.

A quo.

est, quam hereditatem illam gloriosam adire. David Psal. 110. 1. Dixit, inquit, Iehoua Domino meo, Sede ad dexteram meam, donec disposuero inimicos tuos in scabellum pedum tuorum. Petrus, Act. 2. 34. 35. 36. recitans hunc locum Davidis eumque exponens, inquit, Certò sciat ergo tota domus Israel hunc esse factum à Deo Dominum & Christum: hunc, inquam, Iesum, quem vos crucifixistis. Ergo ibi interpretatur Petrus illam sessionem ad dexteram Patris, dominium & regnum Christi. Atq; ita ab vno Domino Dei Filio argumentatus est.

5. A fide omnium electorum, quæ vna est. Fundamentum huius vnitatis fidei

Nempe Dei veritas eterna, semper vna & eadem.

Vna fides. Quintum arg. ab vnitae fidei. Vna est fides omnium. Ergo estote vos vno animo. De fide dicere nõ huc pertinet. de vnitae fidei dicendum est. Vnitae fidei nititur vnitae veritatis illius æternæ: nam etsi veritas illa doctrinæ Christianæ, quæ ab æterno fuit in ipso Deo, iam inde à condito mundo variis modis reuelata fuerit hominibus: (primùm enim annunciata est duntaxat, non etiam scripto commissa: Deinde scriptis Prophetarum & Apostolorum mandata est: Proposita primùm obscurius ante Christi manifestationem: Deinde apertius post Christi manifestationem.) re tamen vna eademque semper mansit iam inde ab initio. Ab huius igitur veritatis, tan-

AD EPHE.
 obiecti fidei, vn
 à qua sumpt
 omnia quida
 modo ad De
 ad eam que
 abutuntur P
 Iustus sua fide vi
 etam illis verbis p
 uocationem fidei fue
 que in se habere debe
 veribus. Sic de quo eide
 pono hanc fidei vnitae
 ptum est hoc loco.
 Vnum Baptisma. Sextum
 vnitae baptismatis. Om
 e baptismi estis, ergo sit
 et ceteros baptismi vlt
 Vt baptismi quasi not
 Christiani à ceteris or
 etiam exiit alter eius
 argendis inter se mutuo
 minibus: nam vna eadem
 que nos ab aliis, et nos
 hanc baptismi vlt
 argumentaretur ab v
 Obi iam est Baptisma.
 probaretur in Nom
 & spm. S. necesse est hi q
 cetero quodam mo

quam obiecti fidei, vnitate, pendet vnitas illa fidei, à qua sumptum est arg. hoc loco.

Obs. Somniant quidam, hominem quacunque fide modo ad Deum ducat iustificari, & seruari: ad eamque vanitatem suam probandam abutuntur Prophetę illo testimonio (Iustus sua fide viuet) cum constet Prophetam illis verbis particularem illam applicationem fidei siue fiduciam, quam quisque in se habere debet, opponere legis operibus. Sic & ego eidem huic vanitati oppono hanc fidei vnitatem, à qua arg. sumptum est hoc loco.

Vnum Baptisma. Sextum arg. sumptum ab vnitate baptismatis. Omnes vno baptismate baptizati estis, ergo sitis vno animo. Inter ceteros baptismi vsus & hic vnus est:

Vt sit baptismus quasi nota qua distinguntur Christiani à ceteris omnib. sectis. Vnde etiam existit alter eiusdem vsus in coniungendis inter se mutuò Christianis hominibus: nam vna eademque opera & se iungit nos ab aliis, & nos inter nos coniungit. Hunc baptismi vsus respexit Paulus, cum argumentaretur ab vno Baptismate.

Obs. Vnum est Baptisma. Quare cum Baptisma celebretur in Nomine Patris, Filij, & Spiritus S. necesse est hi quoque vniantur inter se certo quodam modo: alioqui enim

Doctrina:

De vna verã fide, aduersus errorẽ de salute per quẽcũque cultũ externũ obtinenda:

6. A Baptismate, quod vnum est.

Huius vsus.

Doctrina, de vnitate essentia & Trinitate personarũ in vna illa essentia.

non posset vnum esse baptisma: Nō autem possunt vniri quoad personas (sunt enim hæ diuersæ) Ergo necesse est vna eadēq; sit trium personarum essentia, & vnum sint hoc modo. Hoc contra Arrianos valet.

7. A Deo, qui vnus est.

Vnus Deus. Septimum arg. ab vnitae Dei Patris. Est vnus Deus Pater omnium: Ergo sitis vos vno animo. Ait igitur vnum esse Deum, cum autem Filius sit Deus, & Spiritus S. sit Deus, restringit eum adiecta Patris persona. Est *vnus Deus*, inquit, & *Pater omnium*. vocat igitur eum Patrem omnium.

Cur Deus, Pater nominatur.

- 1.
- 2.
- 3.

Deus Pater nominatur, primū quia est Pater Christi, videlicet per naturam: deinde quia est Pater omnium creaturarū, nempe, per creationē: tertio quia est Pater Ecclesiæ, nempe per regenerationem, & adoptionem in Christo naturali suo Filio. Hic autem intelligendus est Pater respectu regeneratorū in Ecclesia Christi: de iis enim

Patris descriptio subiecta

hic propriè sermo est. Non contentus sola Patris appellatione exornat eum præterea magnifica quadam descriptione, sumpta ab ipsius partim imperio in Ecclesiam suam, partim prouidentia, eaque duplici, etiam erga Ecclesiam suam. Descriptio trib. partibus constat. Prima est his verbis, *super omnia*, quib. significatur Dei Patris summum imperium in Ecclesiam vniuersam. 2. pars

Trib. partib. constans.

super omnia

AD EPHES.
 verbis per omnia
 prouidentia
 omnia Ecclesia
 totidem prouid
 est his verbis
 icatur eadem pr
 modo operatis
 tanquam instrum
 nimirum habit
 ritum S. Diferunt
 ac duo membra. Pri
 natura, patetque ad om
 ritur Deus tanquam
 nentis prouidentia sue. P
 alius est ad electos tan
 perinens. Nam quot
 Dei, illi filij Dei sunt.
 opera est: vt dum agit
 am instrumenta prouid
 terea sentiamus nos agi
 Obi. Plures sunt hic,
 ces, quarum ordinem si
 la Patris, vltima membro
 am consentientium: med
 & vnam sunt vnitas Do
 res vnitas fidei, vnitas sp
 vnitas denique corp
 as Deitatis efficit post
 vnitasque medias illas.

est his verbis, *per omnia*, quibus significatur Per omnia.
 Dei Patris prouidentia, operantis efficaciter per omnia Ecclesiæ suæ membra, tanquam totidem prouidentia suæ instrumenta. 3. pars est his verbis, *in omnibus*, quibus In omnibus.
 significatur eadem prouidentia Dei Patris, non modo operatis per Ecclesiæ suæ membra tanquam instrumenta, sed etiam in iis, dum nimirum habitat in iis, & agit eos per Spiritum S. Differunt inter se posteriora Discrimē inter has partes, *per omnia* & *in omnibus*.
 hæc duo membra. Prius generalius est sua natura, patetque ad omnes creaturas quibus utitur Deus tanquam ministris & instrumentis prouidentia suæ. Posterius verò specialius est ad electos tantum & regeneratos pertinens. Nam quotquot aguntur Spiritu Dei, illi filij Dei sunt. Dada igitur nobis opera est, ut dum agit Deus per nos tanquam instrumenta prouidentia suæ, nos ipsi, interea sentiamus nos agi Dei Spiritu.

Obf. i. Plures sunt hic, ut ita dicam, unitates, quarum ordinem si spectes prima est Doctrina.
 Dei Patris, vltima membrorum Ecclesiæ animis cōsentientium: mediæ inter primam I. de Ecclesiæ sensu & consensu.
 & vltimam sunt vnitas Domini, vnitas spiritus, vnitas fidei, vnitas spei, vnitas baptismatis, vnitas denique corporis. Prima vnitas Dei Patris efficit postremam animorum vnitatem per medias illas. His positis ne-

Quis debeat
esse sensus &
cōsensus mē-
brorum vere
Ecclesiæ.

In quo sit ne-
cessarius.

2. De vera pa-
ce Ecclesiæ.

Huius pacis
origo & fons.

cessè est cum consensus ecclesiæ his quasi
immotis fundamentis nitatur, necesse est,
inquam, membra veræ Ecclesiæ cōsentiant
inter se, præsertim in dogmatibus religio-
nis, & in præcipuis doctrinæ capitibus. Di-
co præcipua doctrinæ capita, quia alioqui
in ritibus quibusdam, & ceremoniis potest
esse dissensio: fieri etiam potest vt non om-
nes idem sentiant de rebus alioqui graui-
bus, cum omnes simus homines, hoc est, a-
liquid corruptæ naturæ retineamus, tanti-
spes dū hîc viuitur: sed in doctrina de Chri-
sti persona & officio, & in fundamentis ip-
sis præcipuis necesse est sit consensus. Cu-
iusmodi cum sit, Deo gratia, omnium, qui
profitentur sinceritatem Euangelij in Eu-
ropa, nihili facimus istos aduersariorum
strepitus, sperantes, si qui aliter sentiant
quam nos, Deum hoc illis reuelaturum.

2. Suprà definiuimus pacē verā ex effecto,
nimirum quod animos hominum inter se
se vniat. Verum id nō satis est ad naturam
veræ pacis: potest enim ad tempus consen-
sus animorum esse inter pessimos quosq;
Ideoque illi effecto consensionis animo-
rum causas addimus ex his vnitatibus: vt
vera pax sit, quæ procedens ab vno Deo
Patre, vno Domino Filio, vno Spiritu S. v-
na fide, vna spe, vno Baptismate, vno deni-

corpore coniung
Politici hom
in pace coll
Paul. loquitur
ante omnia v
regibus & quib
tis: vt tranquill
egamus, cum om
ed de vera pace ac
Homines admira
tam pacem Rerump
Gentilissimo fuerunt, et
pleno ore prædicarunt
Fuisse veram illam pacem
ne vno Deo Patre, Filio
na fide, vna spe, vno Ba
ptismo. Nam Deus huius
millitati sic maledixit, vt
tam sapientissimi coacti
omanorum pace quã
quamobrem nostri hon
tubiam procurant, de
attendere, vt hæc vera
mentia, vnus Deus Pater
mus, vnus Spiritus, vna
fides: in hac republica
fuerunt: iugabunt in pace
vnaque nostrum d
vni dei Christi,

que corpore coniungit inter se hominum animos. Politici homines Rerumpubl. fœlicitatē in pace collocant: neq; malè. Sic enim Paul. loquitur 1. Tim. 2. 1. 2. Adhortor igitur ante omnia vt fiant deprecatio. &c. pro regibus & quibusuis in eminentia constitutis: vt tranquillam ac quietam vitam degamus, cum omni pietate & honestate. Sed de vera pace ac fœlicitate tota quæstio est. Homines admirati sunt florentissimam illam pacem Rerumpubl. quæ iam olim in Gentilismo fuerunt, earumque beatitatem pleno ore prædicarūt: sed affirmo ego non fuisse veram illam pacem ac beatitatem, sine vno Deo Patre, Filio, & Spiritu S. sine vna fide, vna spe, vno Baptismate, vno corpore. Nam Deus huiusmodi paci & tranquillitati sic maledixit, vt ex Romanis ipsis etiam sapientissimi coacti sint fateri plures Romanorum pace quàm bello periisse. Quamobrem nostri homines qui pacem publicam procurant, debent illud imprimis attendere, vt hæc veræ pacis quasi fundamenta, vnus Deus Pater, vnus Filius Dominus, vnus Spiritus, vna fides, &c. semel iaciantur in hac republica: sine quibus frustra sese fatigabunt in pace constituenda.

quō differat à pace externa & politica

Quid sit externa illa, cū vera pace collata.

Pacis externæ à vera pace cælesti separatę incōmoda.

7 Sed unicuique nostrum data est gratia pro mensura doni Christi,

8 Quapropter dicit, quum ascendisset in sub-
lime, captiuam duxit captiuitatem, & de-
dit dona hominibus.

9 Ceterum illud ascendit, quid est nisi quod
etiam descenderat prius in infimas partes
terrae.

10 Qui descendit, ipse est qui etiam ascendit
lōgē supra omnes calos, ut impleret omnia.

II.

Altera parte
cap. digredi-
tur Apostol.
vel potius ag-
greditur ex-
plicationem
diuersitatis
donorum
S. Spiritus.

Propositio.

Sententia
propositiōis.

Partes.

1.
2.

Sed unicuique. Secunda pars cap. in qua
digreditur ad ostendendam donorum di-
uersitatem: occasio autem hæc est, Multa fe-
cit omnibus cōmunia, vnum corpus, vnum
Spiritū, vnum Dominū, vnam fidem, vnum
Baptisina, vnum Deum & Patrem omnium:
hæc fecit communia omnib. membris Ec-
clesiæ. Nunc ne quis existimaret quæcunq;
etiam alia esse communia, specie quadam
correctionis subiungit, unicuique datam
esse gratiam, &c. Primū igitur proponit
hoc ver. *unicuique datam esse gratiam*: De-
inde propositionem explicat ad vers. 17.
Propositionis sententia hæc est, Vnusquis-
que accepit suam quandam gratiam certa
mensura definitam, prout visum est Chri-
sto, qui largitor est omnis gratiæ, eam cuiq;
definire. In hac propositione tria cōsiderā-
tur, 1. quod unicuiq; data sit gratia. 2. quod
unicuique data sit gratia ad mensuram, &

AT EPHE.
...um sit suum
... 2. quod Chri-
... Ex his tribus
... unicuiq; data sit
... 4-5. manifestum
... dum in vno co-
... membra
... ont actionem: I-
... mus in Christo, si-
... orum membra. In-
... si nos multos, qu-
... corpus in Christo, ha-
... dona. De secundo autem
... pe, quod data sit gratia
... 4-4. dicitur de Christo,
... edmentis illi Spiritum,
... Jo. 1. 16. ut ei plen-
... eremus omnes, Col. 2.
... completi. Ergo hoc
... ter Christum & nos, q-
... nimen mensuram acc-
... cum sit Dei Filius,
... tazat mensuram ex ei-
... sumus. Id quod Apo-
... 1. Sapiat, inquit,
... prout cuiq; Deus
... famulati. Vide hic me-
... vocat illud don-
... nos arguit a Deo. S.

descriptum sit suum cuiq; quasi gratiæ de-
 mensum. 3. quod Christus sit largitor gra-
 tiæ huius. Ex his tribus primum, nempe,
 quod unicuiq; data sit gratia, explicat Paul.
 Rom. 12. 4. 5. manifesta similitudine. Quem-
 admodum in vno corpore membra multa
 habemus, membra vero omnia, eandē non
 habent actionem: Ita multi vnum corpus
 fumus in Christo, singulatim autem alij a-
 liorum membra. Intelligēdum est in apo-
 dofi nos multos, qui tamen fumus vnum
 corpus in Christo, habere alia atque alia
 dona. De secundo autem vt dicamus. nem-
 pe, quod data sit gratia ad mensuram. Ioan.
 3. 34. dicitur de Christo, quod Deus non sit
 ad mensus illi Spiritum, cuius finis ostendi-
 tur, Ioan. 1. 16. vt ex plenitudine ipsius acci-
 peremus omnes, Col. 2. 10. vt nos simus in
 eo completi. Ergo hoc discriminis statuo
 inter Christum & nos, quod cum ille supra
 omnem mensuram acceperit dona Spiritus,
 cum sit Dei Filius, nos ea ad certam
 duntaxat mēsuram ex eius plenitudine ac-
 ceperimus. Id quod Apost. expressē docet
 Rom. 12. 3. Sapiat, inquit, quisque ad sobrie-
 tatem, prout cuiq; Deus partitus est men-
 suram fidei. Vide hīc mensuram expresso
 nomine vocat illud donum omne quod
 nos accipimus à Deo. Sed quid opus est

3.

Prioris ex-
 plicatio.Secūda pars,
 de gratia da-
 ta ad mensu-
 rā, non Chri-
 sto, sed Chri-
 sti membris.

multis, cum omnes nos experiamur in nobis ipsi tantam mensuram gratiæ inesse.

Tertia pars, de datore huius gratiæ, nempe Christo.

Tertium est, Christus est dator huius gratiæ. Etsi verum quidem sit omnium donorum laudem Deo Patri, vt primo auctori tribuendam esse, vt loquitur Apost. Rom. 11.36. Ex quo, per quem, in quem sunt omnia, ipsi sit gloria in secula, Amen: tamen nihil absurdi feceris, si hanc laudem cum Filio communices, apud quem Pater omnia illa deposuit, vt Filius ea deinde suis distribueret: quod agnoscens ipse Christus, Ioan. 7.37. Si quis sitit, inquit, veniat ad me & bibat: quibus verbis inuitat ad se quoscunque, ad participandum hac plenitudine donorum quæ in ipso sunt. Hæc de propositione hæcenus.

Apud quem Pater omnia dona deposuit, vt ex eius plenitudine accipiamus omnes.

Doctrinæ.
1. Nullū membrū mortuū est in vero & viuo Christi corpore, quod est electorum Ecclesia.

Obs. 1. Vnicuique data est gratia. Ergo nullum omninò est membrum Ecclesiæ, quod non accepit suam quandam & propriam gratiam, idque adeò verum est, vt impossibile sit alioqui membrum illud corpori adhærescere, nisi per gratiam suam id fiat, secus enim membrum inutile esset. Quod si nulla sit pars corporis humani, ne vna quidem, sine suo quodam vsu in ipso corpore: Quanto magis hoc verum esse debet in sancto illo Christi corpore? Quod si sit aliquis in Ecclesia qui hoc nondum vi-

AD EPHES.
videtur & cognoscitur illa gratia sine corpore. Non ignorare, non tamen, cateraque omnibus conspicitur Ecclesiæ, sed rationes politicas, vt per vocationem Dei promouatur intelligant illi qui perierint ista in gratiam istus donorum omnium tandem sit excurus. Quod ista impendunt in vnicuique, inquit, data gratiam. Quod si ita sit, vt munus aliquod, vel deficiat sustinendū, nisi vnam accepit: quod si gratiam, pergit animo vni ferre sibi datam peritatur quod cogitur vni abdicare. Rursum vni, nisi etiam vni futura gratia sibi dicitur Dei dono satis nunc magna Deo ducere peritatur tantum

derit, videat & cognoscat illud tandem, v-
taturque illa gratia sua ad utilitatem com-
munis corporis. Nolim autem homines i-
stud ignorare, non tantum dona illa Pro-
phetia, cæteraque quæ in Ecclesiasticis
hominibus conspiciamus, data esse ad utili-
tatem Ecclesiæ, sed quascunque etiam vo-
cationes politicas, initio sumpto ab ipsa
regum vocatione, eo pertinere vt Ecclesia
Dei promoueat in terris. Hoc imprimis
intelligant illi qui sic viuunt, ac si non acce-
perint ista in gratiam Ecclesiæ, fore vt Chri-
stus donorum omnium largitor, rationem
tandem sit exacturus, & cogniturus quomo-
do ista impenderint in vsus Ecclesiæ suæ.

2. Vnicuique, inquit, data est gratia ad men-
suram. Quod si ita sit, ne aspiret quispiam
ad munus aliquod, vel in repub. vel in Ec-
clesia sustinendū, nisi viderit prius, an gra-
tiam acceperit: quod si senserit se accepisse
gratiam, pergat diuino auspicio: quod si mi-
nus senserit sibi datam esse gratiam, ne ex-
periatur quod cogetur tandem cum igno-
minia abdicare. Rursus ne recipiat quis in
se munus, nisi etiam viderit prius quanta
sit mensura gratiæ sibi datæ: quod si sense-
rit eam Dei dono satis magnam, tum expe-
riatur magna Deo duce: sin senserit medio-
crem, experiatur tantū mediocria, nisi ma-

Exhortatio
efficax ad
pios omnes,
tum vocatio
nis generalis
tum specialis
respe&u.

2. Omnis am-
bitio longe a
regimine po-
litico & ec-
clesiastico
remouenda.

Aduers. teme-
rarios, poly-
pragmonas,
ardeliones,
& altum spi-
rantes.

lit, perpetuò luctari cum infirmitate sua, vel potiùs cum eo quod superat vires suas, frustra cōgredi. Nihil est quod Paulus maiori cū authoritate imperat, quam vt quisq; contineat se intra vocationis suæ limites.

Rom. 12.3. Enimuerò, inquit, per eam gratiam quæ data est mihi edico vnicuiq; verfanti inter vos ne sapiat supra quàm oportet sapere, sed sapiat ad sobrietatem, prout vnicuique Deus partitus est mensuram fi-

Huiusdoctri
næ vsus.

3. Quæcunq;
habemus,
sunt Dei do-
na. Ne igitur
alius infletur
aduers. aliti.

Superbiæ
maximum
malum.

dei. Existimo profectò inter cetera Dei dona, donum istud non esse infimum, quod quis Dei gratia possit videre, primùm quid acceperit, & quid non: deinde quantum acceperit: postremò vt sapiat pro mensura doni. 3. Vocat donum Christi. Omnes natura Dei donis superbimus: Scientia ait, Paulus, inflat. Remedium verò præsentissimum aduersus hoc malum est, si reminiscamur ea esse Dei dona. Paul. 1. Cor. 4.6.7. reprehendens quorundam inflatam illam superbiam (Ne alius, inquit, pro alio inflemini aduersus alium) Huc eos reducit, vt agnoscant donum Dei esse quicquid id sit quod habent. Quis te discernit? inquit, quid autè habes quod non acceperis: quod si etiam accepisti quid gloriaris vt qui non acceperis? Ex quibus etiam verbis illud discis, neminem superbientem donis suis,

AD EPHES.
cogitare ea esse
quod animum suum
quicquid demum
de.

Quæ propter dicitur
rationem propo-
sitionem partium
robat Christum esse
honorum: sic enim pr
monstrat ipsissimum
contem. Arg. lampam
tidis Prophetæ, p. 68. a
Christus, ait David, qu
sublime, captiuam duxit
dedit dona hominibus:
honorum omnium largit
quatur postea in fin. ver. l.
positionem quod eam ince
pus est vt paulò altius rep
tinentem Davidis in illo
surdus à cōmendatione &
atione Dei, ex effectis p
aduersarios, tum erga pi
quod laudes illius hort
tate & natura, deinde
in genere propo
mineraliter explicatur
sunt solus in populo ex
censu. hō hortatur à su

posse cogitare ea esse gratuita Dei dona, sed apud animum suum reputare ea omnia, quicquid demum profiteatur, sua & ex se esse.

Quapropter dicit. Priusquam accedat ad declarationem propositionis, quæ est per inductionem partium, quæ sequitur ver. II. probat Christum esse datorem omnium donorum: sic enim prius digito quasi demonstrat ipsissimum donorum omnium fontem. Arg. sumptum est à testimonio Davidis Prophetæ, Ps. 68. 19. in hanc formam: Christus, ait David, quum ascendisset in sublime, captivam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus: Ergo Christus est donorum omnium largitor. Conclusio sequitur postea in fin. ver. 10. Quod ad propositionem: quod eam intelligamus melius, opus est vt paulò altius repetamus consiliũ & mentem Davidis in illo Ps. David Ps. 68. exorsus à cõmendatione & magnifica prædicatione Dei, ex effectis præsentia suæ, tũ in aduersarios, tum erga pios & morigeros, pios ad laudes illius hortatur, primũ à maiestate & natura, deinde ab operibus ipsius: quæ in genere proposita primũ, deinde specialiter explicantur exemplo beneficentiæ ipsius in populo ex Ægypto educendo: Tertiò hortatur à futura liberatio-

Tertiæ partis assertio, nempe Christum esse datorem omnium bonorum.

Ratione sumpta à David. testimonio.

Cuius consiliũ hoc Psalmi expenditur.

Et per partes explicatur.

ne ab omni angustia: Quartò denique à do-
nis & beneficiis virtute ascensionis, & glo-
rificationis Christi copiose conferendis.

Quarum po-
stremam attri-
git Paulus.

Quarum po-
stremam attri-
git Paulus.

Apposìtè lo-
cum Dauidis
ad exhorta-
tionem insti-
tutam appli-
cans.

Meminit au-
tem 1. Ascen-
sionis,

In sublime,
id est in loco
longè supra
omnes visibi-
les cælos.

2. Captiuita-
tis, seu capti

Ascendens, inquit, in sublime, captiuam fe-
cisti captiuorum multitudinem, & accipi-
ens dedisti dona hominibus. Quibus ver-
bis significat Propheta Deum sub persona
Filij indutum carne humana ascensurum in
cælos, & traducturum quasi in triumpho i-
nimos omnes: suos autem beaturum do-
nis spiritualibus. Paulus igitur cum videret
hæc de Christo prædici, & in eo impleta
esse, vtitur eo Dauidis testimonio ad osten-
dendum Christum esse datorem omnium
donorum.

Quod ad verba attinet: duo sunt distin-
guenda hoc vers. Primum est, quod ascen-
derit Christus in sublime: deinde sunt duo
ascensionis effecta. Alterum inimicos: Al-
terum amicos respicit. De ascensione Chri-
sti, non est quod hic dicamus: tantum intel-
lige, quod Dauid sublime vocat, Paulum
postea vers. 10. interpretari cælos, vel lo-
cum qui est longè supra omnes visibiles
hos cælos. *Captiuitatem*, cuius meminit in
priori effectu (vt de eo nunc aliquid dicam)
intelligo captiuorum multitudinem, vt lo-
quitur ipse Dauid in eo Psal. vers. 19. Porro
captiui isti sunt mundus, peccatum, mors,

caro, diabolus, denique quicquid se opposuit Christo humiliato. De hoc habes Col. 2. 12. & seq. Quo loco sublimer describitur Christus triumphans de Satana eiusq; angelis. Et exspoliata, inquit, imperia ac potestates traduxit palam, triumphatis illis per eam, nempe, crucem suam. De posteriori effecto commodior locus dicendi sese offeret in conclusione argumenti.

Obs. 1. Quæ de Deo æterno prædicta sunt in Veteri Testamento, Apostoli in Nouo Testamento accommodant ad Christum. Eph. 8. Dicitur Iehouam exercituum fore in lapidem illisionis, & in rupem offensionis ambabus domibus Israelis. Paul. Rom. 9. 33. De Christo hunc locum interpretatur. Ecce, pono in Sion lapidem offendiculi & petram offensionis: & quisquis credit in eum, non pudefiet. Isai. 45. dicitur omne genu Iehouæ incuruatum iri, & iuraturam omnem linguam. Paul. Rom. 14. 10. Hoc de Christo intelligit. Postquam enim dixit omnes sistemur apud tribunal Christi, in eam sententiam allegat locum Prophetæ. Scriptum est enim, inquit, viuo ego, dicit Dominus: quoniam mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Ita hoc loco David de Deo ait, quod ascendens captiuam fecerit captiuorum multi-

uorū multitudinis, quæ comprehenduntur omnes Christi hostes.

Doctrinæ.

1. Assertio deitatis Christi, ex collatione locorū Ver. & Noui Testamenti.

1.

2.

3.

Aduersus
Arianos.

2. De regno
Christi, in i-
nimos, &
in elect. suos.

Non est per-
fectum ante
nouiss. diem.

Neque in ini-
micos,

Neque in e-
lectos.

Citatum Da-
uidis testi-

tudinem. Paulus locum de Christo intelli-
git. Hinc discimus Seruatorem nostrum Ie-
sum Christum sic hominem esse vt etiam
Iehoua, & Deus sit ab aeterno: 2. Diximus
suprà Christum ascendentem in cælos in-
gressum esse possessionē regni illius, quod
sibi iam antea in terris degēs opere redem-
ptionis maximo acquisiuit. Nunc habemus
hoc regnum partibus suis explicatum: Par-
tes sunt. dominium in inimicos, dominium
in suos. Quæstio existit hoc loco: An regnū
Christi iam perfectum sit, etiam ante extre-
mum illum diem: cum hic loquatur de ho-
stibus. quasi iam debellatis & superatis? Resp.
Non ante secundum aduentū Christi per-
fectum iri hoc regnum & imperium siue in
suos, siue in inimicos: Nam quòd ad domi-
nium in inimicos, etsi illi in capite prorsus
subacti sint, tamen in corpore nõdum sunt
plane superati. Quòd ad dominiū in suos,
& dona quę ipsis data sunt: etsi caput ipsum
sit omnibus donis prorsus glorificatum, ta-
men membra nondum perfecta sunt, neq;
perficientur ante illud tempus, quo Deus
erit omnia in omnibus: vnde illud vide-
mus, in neutram adhuc partem perfectum
& consummatum esse hoc Christi regnum.

Ceterum. Priusquam concludat ex testi-
monio, probat Dauidis illud testimonium
de

AD EPHE.
... intelligend
... cum eo quod
... est Christus: F
... Proposition
... hoc loco: P
... asserit Christu
... dit in cælum, nisi
... pe. Filius homin
... endit nisi qui descen
... fiet de nobis omnib
... em ascendemus, qui m
... nus? Resp. Ascendere pr
... ce ascendere: Christus lo
... cendit: Ergo Christus lo
... orie: Nos autē virtute Ch
... tempore à Deo constituto
... m est, nemo ascendit, u
... non est quod magno pere
... obis, tantum hoc nunc d
... as partes terra, non infer
... eorum intelligi cum
... nam, quę respectu
... partium infimi est.
... de secūdis. Declarat
... uersione partium.
... etiam ascendit: dis
... idem est cum
... diceret, idem sunt
... sit is qui descen

de Christo intelligendum. Quod ascendit, idem est cum eo quod descendit prius. Qui descendit est Christus: Ergo qui ascendit est Christus. Propositionem syllogismi tatum habemus hoc loco. Propositionis huius veritatem asserit Christus, Ioan. 3. 13. Nullus ascendit in cælum, nisi qui descendit è cælo, nempe, Filius hominis. Quæstio, an nemo ascendit nisi qui descendit prius? Quid igitur fiet de nobis omnibus, quomodo tandem ascendemus, qui nunquam descendimus? Resp. Ascendere propriè est sua virtute ascendere: Christus solus sua virtute ascendit: Ergo Christus solus ascendit propriè: Nos autè virtute Christi ascendemus tempore à Deo constituto. Quare illud verum est, nemo ascendit, nisi qui descendit. Non est quod magnopere immoremur in verbis, tantum hoc nunc dicimus per infimas partes terre, non infernum, non Limbum patrum intelligi cum Papistis, sed terram ipsam, quæ respectu cæli & aliarum mundi partium infima est.

Qui descendit. Declarat propositionem illam conuersione partium. Qui descendit, ipse est qui etià ascendit: dixit enim prius: Qui ascendit, idem est cum eo qui descendit: quasi diceret, idem sunt prorsus, sic vt qui ascendit, sit is qui descendit, & qui de-

moniū Christi cōpetere probat Apostolus.

Et Christus ipse.

Discrimè inter ascensionem Christi & nostram.

Quæ sint infimæ partes terræ.

Propositionis declaratio per apostolum.

Quid sit ascensio supra omnes cælos

Aduersus Ubiquitatis commetum.

Cælum quid

Quo sensu dicatur Christus implere omnia.

scendit sit is qui ascendit. Scimus enim quæ reciprocè se consequuntur ea profus coniuncta esse inter se. In verbis tantum exponimus quid sit longè supra omnes cælos ascendere. Non hîc intelligimus *εὐνοίας* cum Ubiquitariis, sed certum quendam locum eumq; spatiosum & amplum, qui est extra hunc mūdum, & supra omnes visibiles hos cælos, in quo maximè Deus gloriosus se patefacit beatis Angelis, & hominibus, ideoque ibi habitare dicitur: & in quo parata nobis sedes est, vbi cum Christo capite in æternum permanebimus. Hoc est illud cælum quod alias nouus mundus appellatur, paradysus etiam, & sinus Abrahæ dicitur. Hoc est illud cælum quo Christum contineri necesse est ad diem illum restitutionis omnium.

Absoluta hac confirmatione redit quasi ad institutum, & sententiam conclusionis, quæ sequitur ex Dauidis testimonio, infert, quam connectit cum superiori loco, tanquam finem ascensionis Christi. Nam quod dicit hoc loco Christum implere omnia, & quod dixit 1. cap. 23. huius Epist. eum implere omnia in omnibus, per id non intelligo eum implere omnia carne sua & humana natura tñ Ubiquitariis: sed Christum, posteaquam ascendit, omnes sanctos suos lar-

AD EPHE.
am quam antea
pirtualib, repl
institute con
dare omnia do
priusquam ac
estis est regnum
Non autem ple
efficax ponit ei
bis, inquit, vt ego
Consolator ille non
7. 39. ait. Nondum era
nondū erat. glorificat
stus quo loquens abest
cælos potius, eo ipsum
esse per Spiritum suum
mum aduersus eos qui
tatem meiuntur crassa
iunctione humane natu
tim in Cena Domini
vulgus hominum, qui e
solent dicere. Si ipsis co
lib, in terris adhuc agen
Iudeis, & Apostolis: &
ancula: & audire, que
sibi fieri quin statim cu
tino longè efficacio
tatem nunc, quam
com inter Iudeos co
rum, apostolorum ip

gius iam quam antea donis & benedictionibus spiritualibus replere. Atque hæc est sententia institutæ conclusionis, nempe, Christum dare omnia dona hominibus. Obs. Christus priusquam ascendit in cælos, non ingressus est regnum suum, & plenam gloriam. Non autem plenè glorificatus, non ad eò efficax potuit esse in suis. Expedi vobis, inquit, vt ego abeam: nisi enim abiero, Consolator ille non veniet. Deinde Ioan. 7. 39. ait. Nondum erat Spiritus S. quia Iesus nondum erat glorificatus. Hinc colligo, Christum quò longius abest à nobis supra omnes cælos positus, eo ipsum propius à nobis abesse per Spiritum suum. Hoc obseruo, primum aduersus eos qui Christi propinquitatem metiuntur crassa illa & corporea coniunctione humanæ naturæ Christi, præsertim in Cæna Domini. Deinde aduersus vulgus hominum, qui ex ignorãtia Christi solent dicere: Si ipsis contigisset cum Christo, in terris adhuc agente, versari, vt olim Iudæis, & Apostolis: & videre quæ edidit miracula: & audire, quæ dixit verba, non potuisse fieri quin statim credituri fuisset. Sed affirmo longè efficaciorẽ esse Christum absentem nunc, quàm olim, cum præsens corpore inter Iudæos commoraretur. Experiẽtia Apostolorum ipsorum hoc ostendi

Doctrina:

de præsentia Christi, etiã si supra omnes cælos corpore positi:

Adu. nouos Capernaitas

Item aduers. profanos & carnales homines.

potest, in quos tum demum effusa sunt Spiritus dona, cum Christus abiens ex his terris, ascendit longè supra omnes celos. Illud igitur infideat prorsus animis nostris, si nō sentiamus in nobis efficacem Christum etiam absentem in corpore, non iam Christi absentis, ut queruntur, sed nostra culpa id euenire.

11 Dedit igitur ipse alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, alios autem Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores.

12 Ad coagmentationem sanctorum, ad opus Ministerij, ad edificationem, inquam, corporis Christi.

13 Donec euadamus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, ad mensuram stature adulti Christi.

Illustratio
propositiōis
de diuersitate
donorum,
per indu-
ctionem.

At non dona
tantum, sed
etiam seruos

Dedit igitur. Haecenus obiter docuit Christum esse eum, qui largiatur nobis omnia dona: nūc reuersus illustrat propositionem illam, de diuersitate donorum, quæ fuit verba 7. illustrat, inquam, eam inductione quadam præsertim donorum ministerij ecclesiastici. Ad quæ tractanda priusquam accedamus soluenda nobis quædam quæstio est. Quā instituatur tractare non officia siue functiones ipsas, sed dona quæ inseruiunt officiis, quæque ab officiis ipsis differunt: mul-

AP. EPHES.
recipiunt in se
non acceperunt: c
na, sed officia.
ipso contextu
Christus
nobis Christus A
angelistas, &c. e
donis, quibus al
ei fiant ad function
hoc loco nō solam
etiam cum functionib
Nunc ad rem accede
nino partes Ministerij
pars est posita in verbo
cramentis administrand
disciplina curanda, & co
Tertia pars est in suscipi
nam. His tribus partibus
velines Ministerij. In p
qui prædicant verbum, &
tramenta, in quo gener
doctores. In secundo ore
discipline & morib
antur. Nam, ut hoc o
quæstio est, idem quo
minister verbi & S
discipline
minister, qui prop
discipline differunt a Past

ti enim recipiunt in se officia, qui tamen
 dona non acceperunt: cur hoc loco inducit,
 non dona, sed officia. Resp. Solutionem pa-
 tere ex ipso contextu: Ait enim, dedit ita-
 que ipse Christus: quos autem dat, & mit-
 tit nobis Christus Apostolos, Prophetas,
 Euangelistas, &c. eos dat ac mittit instru-
 ctos donis, quibus aliquo certè modo ido-
 nei fiant ad functiones illas obeundas. Er-
 go hoc loco nō solum functiones ipsas, sed
 etiam cum functionibus dona intelligo.

Nunc ad rem accedamus: Tres sunt om-
 nino partes Ministerij ecclesiastici. Prima
 pars est posita in verbo prædicando, & Sa-
 cramentis administrandis. Secunda pars, in
 disciplina curanda, & corrigēdis moribus.

Tertia pars est, in suscipienda cura paupe-
 rum. His tribus partibus respondent tres
 ordines Ministrorū. In primo ordine sunt,
 qui prædicant verbum, & administrant Sa-
 cramenta, in quo genere sunt Pastores &
 doctores. In secundo ordine sunt qui præ-
 sunt disciplinæ & moribus, qui presbyteri
 vocantur. Nam, vt hoc obiter dicam, etsi
 qui Pastor est, idem quoque presbyter sit,
 & qui minister verbi & Sacramentorum est,
 idem quoque disciplinæ præfectus sit: ta-
 men presbyter, qui propriè eo nomine di-
 citur, officio differt à Pastore, neque omnis

suos donis
 toti Ecclesiæ
 pernecessa-
 riis instru-
 ctos donat.

Locus de mi-
 nisterio Ec-
 clesiastico,
 cuius tres
 sunt partes.

His partibus
 tres ministro-
 rum ordines
 respondent.
 Nempe Pa-
 stores & Do-
 ctores.
 Presbyteri,
 qui officio
 differunt à
 Pastoribus.

Ut ex alio Apostoli testimonio liquet.

Diaconi, seu pauperum procuratores.

Primi ordinis consideratio: ubi occurrunt Pastores, seu Ministri Ecclesiae.

I. Extraordinarij, vocationis, donorum Ecclesiae & officij respectu.

presbyter statim Pastor est, etsi contra verum sit, qui Pastor est, alia ratione eum presbyterum esse Paul. I. ad Tim. 5. 17. Qui bene praesunt presbyteri, inquit, duplici honore digni habentur, maxime qui laborant in Sermone & Doctrina. Quo loco manifestum est presbyteros esse alios, qui non laborant in verbo, alios qui laborant in verbo, & hi, inquit, duplici honore digni habentur. Atque haec placuit obiter obseruare propter eos qui in presbyterij ordine nolunt esse nisi Pastores, exclusis, ut vocant, laicis. Nunc redeo ad ordines ministrorum, & eos qui laborant in verbo. In tertio igitur ordine sunt, qui procurant bonum pauperum & egenorum in Ecclesia, qui Diaconi vocantur. De presbyteris & diaconis non est nunc dicendum.

De primo ordine eorum qui laborant in verbo, Apostolus loquitur enumeratis eorum quinque ordinibus, qui etiam subalterni sunt: eos nos sic colligimus: Ministri verbi partim sunt extraordinarij, partim sunt ordinarij. Extraordinarij sunt, qui praeter communem morem vocandi, a Christo excitati sunt, quorum extraordinaria, ut est vocationis, ita extraordinaria etiam sunt dona. Mittuntur non ad certam aliquam Ecclesiam, sed ad quoscunque indifferenter.

AD EPHE.
 eorum officium
 tempus. Temp
 extra ordin
 ordinarij negli
 in officio,
 erata esset. Tum
 istos, ut ordin
 & penè perdit
 amarent. Cum dep
 es non gentium mo
 rum, venit Christus
 hunc mundum excitat
 Apostoli qui rerum
 statum renouarent, &
 Sic postremis his tempo
 penè oppressa per tyran
 excitati sunt extra ordin
 & veri Dei serui, qu
 perpetuam ipsorum o
 mino. Vileius Huf
 & alij, hi, etsi ordin
 statu corrupta Ecclesi
 tos, fuerunt enim om
 Doctores, tamen ext
 arandi sunt, cum cor
 modo extraordinari
 dum mirabili cog
 illis, caecis mun
 fortitudine o

Durat eorum officium non in perpetuum, sed ad tempus. Tempus illud quo Deus solitus est extra ordinem hos excitare, fuit, cum ordinarij negligentibus essent ac parum fideles in officio, & res Ecclesie iam propè desperata esset. Tum solitus est Deus excitare istos, vt ordinarios in ordinem cogerent: & penè perditum Ecclesie statum reformarent. Cum deplorata essent omnino res non gentium modò, sed etiam Iudæorum, venit Christus Dominus noster in hunc mundum: excitati sunt extra ordinem Apostoli qui rerum perturbatissimarum statum renouarent, & omnia recolligerent. Sic postremis his temporibus Ecclesia iam penè oppressa per tyrannidem Antichristi, excitati sunt extra ordinem viri magnanimi & veri Dei serui, quos ad gloriam Dei & perpetuam ipsorum commendationem nomino, Vicleus, Husius, Lutherus, Zuinglius & alij. Hi, etsi ordinaria pro tempore & statu corruptæ Ecclesie fuerit eorum vocatio, (fuerunt enim omnes aut Presbyteri aut Doctores,) tamen extraordinarij meritò dicendi sunt, cum dona eorum fuerint non modò extraordinaria, sed planè miraculosa, dum mirabili cognitione restiterunt Sophistis illis, cæcis mundi ducibus. Dum mira animi fortitudine obuiam iuerunt o-

Quo tēpore & qua de causa excitatur à Deo.

Exemplum in Christo.

In Apostolis

In Apostolicis viris, præsertim ultimo hoc seculo.

Horum Apostolicorum virorum vocatio qualis fuerit.

Argumenta ab effectu & euentu.

mnibus regibus & mundi huius principi-
bus, qui quacunq[ue] ratione surgens illud
reformationis opus conati sunt demoliri.

Extraordina-
rij in vetere
Ecclesia.

Apostoli.

Prophetae.

Euangelistae.

Vocatio ex-
traordinaria
sub Lege, ne-
pe Prophe-
tarum.

2. Ordinarij
ministri.

Sed de his haec tenus. Extraordinarij varij
fuerunt in primitiua Ecclesia: partim illi,
qui primum collegerunt & plantarunt Ec-
clesias, & Apostoli dicebantur. Partim ve-
ro illi qui plantatas irrigarunt ac confirma-
runt, & Prophetae & Euangelistae vocaban-
tur: qui rursus non caruerunt suo quodam
discrimine. Nam Prophetae erant, qui pol-
lebant dono interpretationis & applica-
tionis, & inter applicandum denunciatio-
nis futuri boni, vel mali: vnde etiam Pro-
phetae dicti sunt. Ex his fuit Agabus: de quo
legimus Act. 22. 10. Euangelistae erant qui
etiam interpretabantur & applicabant, sed
comites erant Apostolorum, & quod illi mit-
tebant, ibant: quod reuocabant, redibant. Ex
his fuerunt Timotheus & Titus. Atq; haec
haec tenus de extraordinariis tribus ordini-
bus, Apostolis, Prophetis, & Euangelistis:
qui respondebant extraordinariis sub lege
Prophetis, qui non solum ex tribu Leuiti-
ca, sed etiam ex quacunq[ue] alia soliti sunt
excitari.

Sequuntur ordinarij. Ordinarij erant qui
iuxta communem morem vocati sunt, or-
dinariis etiam donis praediti. Durant non

AD EPHE-
sus, sed ad fines
partim sunt il-
licedant, sed et
Sacramenta, &
doctores dicuntur.
modo docent ve-
cantur. Atqui hi su-
Paltres & Doct-
ordinariis sub Lege
Atque haec de quin-
quidem videri
Apostolis, Prophetis, &
bus ordinariis, Paltres
Queri potest hoc loc-
Scriptura Episcopi menti-
trantur Apostolos etiam Ep-
multos verbis Resp. In le-
nomen idem profus signi-
ficari, sine sit ille tantum
Paltres. Quod allati-
ex Scriptura sacra te-
firmare. Tit. 1. 5. Huius
in Creta, vt que reliqua
que, & constituit oppo-
tunc quales oportet eos
inquit, Episcop-
Act. 20. 17. & teo, di-
necauerunt presbyte-
quod inde alloquitur.

ad tempus, sed ad finem mundi. Hi dupli-
ces sunt, partim sunt illi qui non modo ver-
bum prædicant, sed etiam applicant, mini- Pastores.
strant Sacramenta, & præfunt disciplina: &
hi Pastores dicuntur. Partim sunt qui tan-
tummodo docent verbum, & hi Doctores. Doctores.
vocantur. Atqui hi sunt ordinarij duo ordi-
nes, Pastores & Doctores: qui respondent
ordinariis sub Lege Pontificibus & Leui-
tis. Atque hæc de quinque ordinibus & iis
quidem ὑπαλληλοῖς: tribus extraordinariis,
Apostolis, Prophetis, & Euangelistis: duo-
bus ordinariis, Pastoribus & Doctoribus.

Quæri potest hoc loco, cum sæpe fiat in
scriptura Episcopi mentio, cur non nume-
rauit Apostolus etiam Episcopos inter mi-
nistros verbi? Resp. In scriptura Episcopi
nomen idem prorsus significare quod Pre-
sbyteri, siue sit ille tantum Presbyter, siue
etiam Pastor. Quod allatis in medium ali-
quot ex Scriptura sacra testimoniis nitar
confirmare. Tit. 1. 5. Huius rei gratia reliqui Teste Apost.
te in Creta, vt quæ reliqua sunt pergas cor- variis locis.
rigere, & constituas oppidatim Presbyte-
ros: tū quales oporteat eos esse describens:
Oportet, inquit, Episcopum inculpatum
esse, &c. Act. 20. 17. & seq. dicitur Paulus Mi-
letum accersiuisse presbyteros Ephesinos,
quos ita deinde alloquitur. Attendite vos

ipfos & totum gregem, cui Spiritus S. constituit vos Episcopos. Vbi obiter nota, non dici Episcopos ob id quod præfunt presbyterio, sed quod præfunt gregi suo. Ad Philip. 1.1. Paulus & Timotheus serui Iesu Christi omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, vna cum Episcopis ac Diaconis. Episcopos presbyteros vocat.

Chrysoft.

Chrysoftomus enim in eum locum scribens: Quid rei est, inquit. An multi fuerunt eiusdem ciuitatis Episcopi? Non, inquit, sed qui tum presbyteri erant, iidem erant

Apost. Petro

Episcopi. 1. Pet. 5.2. Compellans Petrus presbyteros. Pascite, inquit, gregem qui penes vos est *ἐπισκοπῶντες*. Postremò Paulus hoc loco recensens ordines omnes ministrorum verbi, nihil de Episcopis loquitur, tãquam

Ambrosio.

diuersis à Pastoribus. Idque Ambrosius in hunc locum scribens obseruauit. Non per omnia, inquit, conueniunt scripta Apostoli ordinationi Ecclesiæ, quæ nunc est.

Aduers. profanam pseudoepiscoporum gloriatione, & execrandam tyrannidem.

Quid multis, nulla scriptura aliter aut loquitur, aut sentit de Episcopis. Et experientia hodierna docet, hoc genus hominum ambitiosorum & ventri inservientium conscientiæ suæ naufragium facere, vt taceam Antichristum ex hoc quasi principio & humano inuento, cui Deus in verbo suo nunquam benedixit, originem duxisse. Prodūt

AD EPHES. C
 presbyterio
 causam
 nihil dicam
 Max
 throni p
 hoc la
 superior &
 eodem
 no
 intergerunt.
 Obl. 1.1. Cor. 11. & Rom.
 nis, initium sunt Sp
 ministrum, tum ad alia v
 declaraturus vnicuique; da
 in dicatione primum virtu
 terij; deinde descendit a
 ecclesiæ, hoc est, ad dona
 orato in donis recenten
 significatur præcipua esse,
 dona ministrum, qui
 sunt dona excellen
 quanta mirum est De
 in vascula ista testa
 sunt et causæ om
 eorum, quæ ad ædificati
 fides, regeneratio
 Tria sunt tere hor
 presbyterium verbi con
 est hominum

Episcopum presbyterio præfectum remo-
uendi schismatis causa. Sed vt de contraria
experientia nihil dicam, quid ad hoc resp.
Greg. Naz. orat. in Maxim? Vtinam, inquit,
nulla esset throni prærogatiua! Nunc au-
tem dexterum hoc latus, & sinistrum &
medium superior & inferior sedes & illa
præeundi vel eodem gradu incedendi in-
uecta consuetudo, nos in multas partes
confregerunt.

Obs. I. I. Cor. 12. 8. Rom. 12. 6. vbi agitur de
donis, initium sumit Spiritus ab his donis
ministerij, tum ad alia venit: sic hoc loco
declaraturus vnicuiq; datam esse gratiam,
inductione primùm vtitur donorum mini-
sterij: deinde descendit ad ædificationem
Ecclesiæ, hoc est, ad dona alia. Hoc ordine
seruato in donis recensendis proculdubio
significatur præcipua esse, & prima in Ec-
clesia dona ministerij, quippe quæ non tan-
tum ipsa sint dona excellentia quidem, &
tanta quanta mirum est Deum vnquam in-
fundisse in vascula ista testacea, sed princi-
pia etiam sint et causæ omnium aliorum
donorum, quæ ad ædificationem Ecclesiæ
pertinent, fidei, regenerationis, resipiscen-
tiæ, &c. Tria sunt ferè hominum genera,
quæ ministerium verbi contemnunt: Pri-
mum genus est hominum phanaticorum,

Obiectio
eorundem.

Gr. Naz. ver-
bis cõfutata.

Doctrinæ,
quæ ex hac
methodo A-
postoli colliguntur.

I. De donorū
ad ministe-
rium Eccle-
siæ pertinen-
tium præ-
stantia.

Cui ministe-
rio S. aduer-
santur.

Enthusiastæ
& Libertini,
cognomine
Spirituales.
Superbi.

Epicurei &
Athei.

Refelluntur
autē miseri
isti, arg. duc-
to a ministe-
rij eccles. ne-
cessitate.

A Dei māda
to expresso.

2. Aduersus
errorem de
capite mini-
steriali.

qui ἐν θρασυαίᾳ & priuatas reuelationes ia-
ctant, relicta ordinaria illa docendi ratio-
ne. Secundum genus est, superborum ho-
minum quorundam, qui delectati priuata
lectione, conciones & conuentus Ecclesia-
sticos fastidiunt. Tertium genus est, atheo-
rum & epicureorum, quibus nihil curę est,
neque cęli, neq; inferi, sicque viuunt, quasi
non sit expectanda post hanc vitam altera.
Quicquid delirent miseri isti homines, te-
nendum nobis est, neque solis lumen & ca-
lorem, neque cibum & potum magis ne-
cessarium esse ad corporalem hanc vitam,
quā sit ministerium uerbi ad spiritualem
illam tolerandam: At, inquires, quę est Dei
potentia, pręter ordinem potest nos qui-
bus ipse nouit rationibus informare ad vi-
tam æternam? Quid possit Deus, non dispu-
to: sed quid pręcipiat, scio. Mandauit nobis
ordinarium uerbi ministerium: tu, si hoc re-
licto & spreto putaueris tibi pendendum
esse ab extraordinaria illa potentia: assero
fore, vt nunquam sentias Dei potentiam,
nisi ad perniciem tuam sempiternam.

2. In recensendis ministerij uerbi ordi-
nibus, nihil hic meminit vnus ministeria-
lis capitis. Quod quidem, si adeo necessari-
um esset in Ecclesia, vt prędicant pontifi-
cij, profectò in recensendis ordinibus mi-

*Disputatio
super
ministeriali*

AD EPHES.
Ecclesiastici, A
maxime necessa
minimus quod in
est, non numer
me superius dix
is iam terris ali
tos, quoad human
tur statim subicien
vnum ministeriale
fungatur vice ablen
ineptias istas: Aposto
auit de alio capite eccle
quidem, quam Iesu Chr
teor de homine illo sceler
tionis quem Thel. pra
templo Dei, tanquam Deu
tam esse Deum. Atque
ille Romanus, qui veri
hero colit vult ab homin
mus vt iam cepit confite
ita tandem illustri aduen
Dedit, inquit, Christus
ergo fidelis minister E
Rarum autem est d
quod verum sit, Omni
negam omnes isti quo
veri ministri. Hoc
uer reputant Iesus quid
terij. An tibi Iesu v

nisterij Ecclesiastici, Apostolus præcipuo illo & maximè necessario prætermisso, doctoris munus quod in ministerio verbi infimum est, non numerasset. Præsertim cum proximè superius dixerit Christum ipsum relictis iam terris ascendisse supra omnes caelos, quoad humanam naturam. Annon igitur statim subiiciendum fuit: Dedit igitur vnum ministeriale caput, quod in terris fungatur vice absentis Christi. Sed apargè ineptias istas: Apostolus nunquam cogitavit de alio capite ecclesie, ne ministeriali quidem, quam Iesu Christo. Cogitavit fateor de homine illo scelerato, filio perditionis, quem 2. Thes. 2. prædicit sessurum in templo Dei, tanquam Deum & præ se laturum se esse Deum. Atque hic est Antichristus ille Romanus, qui veri capitis Iesu Christi loco coli vult ab hominibus: quem Dominus vt iam cepit conficere Spiritu oris sui, ita tandè illustri aduentu suo abolebit.

3. Dedit, inquit, Christus alios apostolos, &c. Ergo fidelis minister Euangelij est Dei donum. Rarum autem est donum ministerij, si illud verum sit, Omnia præclara rara: neque enim omnes isti quos videmus statim sunt veri ministri. Hoc obseruo propter eos qui putant leue quiddam esse ministerio fungi. An tibi leue videtur, si sine

Pontificij deducuntur ad absurda & blasphema: accusant enim Apost. incogitãtia, ἀνομιὰς, & apostolicã doctrinã esse mutilã, imperfectã, obscurem mussitant.

retorquetur argumētum. meminit Paulus capitis Pontificij, nempe filij perditionis.

3. De S. ministerij & piorũ ministrorũ verbi Dei præstantia.

Arg. à persona ministris.

mandato principis legatione fungaris apud exteros? An igitur tibi leue videri debet, si sine mandato Dei fungaris legatione apud ecclesiam ipsius? Sed vt te relinquam tuæ vanitati, illud ego audeo affirmare nullum officium tanto cum periculo tentari, quanto ministerium verbi diuini.

A ministerij
huiusnatura

Ministerij ecclesiastici dono proposito de eiusdē fine & vsu differit. 1. Ecclesie edificatio

Aedificatio hæc autē triplex nomen sortitur.

1. Respectu piorum.

2. Ministrorū

3. Ipsius Christi.

Ad coagmentationem sanctorum. Declarantur finibus & vsibus suis hi ordines ministerij, quorum primus est ædificatio Ecclesiæ. Sensus itaque verborum est, Christus dedit alios Apostolos, alios Prophetas &c. in eum finem vt ædificetur Ecclesia. Ædificatio hæc amplificatur tribus loquendi generibus, quæ tamen idem omnia significant. Primum dicitur coagmentatio. 2. opus ministerij. 3. ædificatio corporis Christi. Res eadem his tribus modis designatur. Causa autem varietatis hæc est: Tria omnino genera hominum sunt, qui habent partes suas in ista ædificatione. 1. Sunt ipsi sancti qui tanquam viui lapides coagmentantur in vnā mentem & sententiam, vt dicitur 1. Cor. 1. 10. quo loco etiam est idem hoc vocabulum coagmentationis. 2. Sunt Ministri verbi quorum respectu dicitur opus ministerij, nempe præclarum illud opus, de quo 1. Tim. 3. 1. Si quis episcopatum appetit, præclarum opus desiderat. 3. Est ipse

AD EPHES.
cuius respectu
Christi.
Dicitur hic
verbi ad æ
Ergo ædificatio
vocatione
2. Si edificatio
datur effectus, siqu
per verbum Dei
spiritus (de ordin
si verbi ministerio
non esse legitimum, &
homines ministerium a
rium verbi Dei. Viderin
tificij cum suis inuentis
tationibus, qui de suo m
gloriantur. Nostrum a
nificatur nisi ipsi sum
quam illegitimum dar
coagmentatio sancto
ædificatio corporis
sunt inter se affectu
ulerunt coagmentatio
mentatio inferunt ædifi
catur. Id nimirum est, qu
quæ vestra sunt, in
sueillos, siue Cephas
Christus autem
ministerium verbi ta

Christus cuius respectu, dicitur ædificatio corporis Christi.

Obs. 1. Dicitur hîc de disse Christus ministerium verbi ad ædificationem tâquam finem. Ergo ædificatio efficax est certa nota legitime vocationis & ministerij à Christo dati. 2. Si ædificatio sit ministerij à Christo dati effectus, sique ædificatio non sit, nisi per verbum Dei: nam alioquin non datur spiritus (de ordinaria ratione loquor) nisi verbi ministerio: Sequitur profectò non esse legitimum, & à Deo datum inter homines ministerium aliud, quàm ministerium verbi Dei. Viderint hoc ministri pontificij cum suis inuentis & eumentis traditionibus, qui de suo ministerio tanto opere gloriantur. Nostrum autem, in quo nihil ministratur nisi ipsissimum Dei verbum, tanquam illegitimum damnât. 3. Tria sunt hîc, coagmentatio sanctorum, opus ministerij, ædificatio corporis Christi, quæ hoc modo sunt inter se affecta. Opus Ministerij inseruit coagmentationi sanctorum: coagmentatio inseruit ædificationi corporis Christi. Id nimirum est, quod habes 1. Cor. 3. 22. Omnia vestra sunt, inquit, siue Paulus, siue Apollos, siue Cephas, vos autem estis Christi, Christus autem Dei. Hinc discimus ministerium verbi tantum esse famu-

Doctrinæ.

1. De legitime vocationis nota.

2. De ministerij verbi Dei legitima ratione & administratione, aduer. in a nem Pontificiorum iaculantiam.

3. De ministrorum seu seruatorum ecclesiasticorum onere, nõ honore terreno aduer. pseud episcoporum & mercenariorum superbiam.

litium in Ecclesia, Christi vero solius dominium. Nam hoc discriminis statuo inter politiam & Ecclesiam: hominis autoritas est & imperium in politiam, nullius hominis sed solius Christi autoritas & imperium est in Ecclesiam, hoc est, in hominum conscientias. 4. Etsi quidem opus ministerij dicatur etiam tum, cum pauci admodum ædificantur, ministro interea bona fide functo officio suo: (Christi, inquit, Paul. 1. Cor. 2. 15. bona fragrantia fumus Deo in iis qui seruantur & in iis qui pereunt.) tamen tum demum opus ministerij maximè dicendum est, cum ministerium secuta est ædificatio, quæ hoc loco nomine operis propriè dicitur, & tum demum potissimum gloriari potest fidelis minister verbi, cum sentit se non frustra cucurrisse nec in vanum laborasse, Philip. 2. 16.

4. De gloria-
tione priorū
verbi Dei mi-
nistrorum.

Secundus fi-
nis ministe-
rij. Ecclesiæ
perfectio.

Huius per-
fectionis duo
gradus.

I.

Donec euadamus. Hic secundus est finis dati à Christo ministerij, perfectio nimirum ecclesiæ. Sententia itaque verborum est. Dedit Christus ministerium verbi ad hoc primū, ut ædificetur ecclesia, qui prior est finis: deinde ut perficiatur absoluta iam ædificatione, qui posterior est finis. Perfectionis hic sunt duo gradus. Prior est, coniunctio facta per fidem communem, quæ in hac vita obtinetur. Nam tantum in hac
vita

AD EPHES.
pendemus à p
est, vir perfect
vita, tum nimi
ngemur cum p
cto.
rior gradus expr
madamus. Per v
iunctiōe illam p
dei vnus & commu
ngat inter se animo
ora hoc capite ab vn
us est ad vnitatem spi
suam quandam descrip
gnitionem eam appella
approbationem illam &
est in fide. Nam fides no
sed & vnus vnus, hoc est,
vnus, eaq; non generalis
vnus magis specialis, qua
quod promittitur. A
vnus filij Dei vocat: N
fides est que ita occup
procedendo, vt nihil præ
appetat. Siquidem
vnus, id omne dam
vnus fidei exempl
vnus, 1. Cor. 2. 2. N
vnus, quicquam se
vnus, vnus, vnus qu

vita fide pendemus à promissionibus. Posterior est, vir perfectus, qui continget in altera vita, tum nimirum cum præsentem coniungemur cum præsentem capite nostro Christo.

Prior gradus exprimitur his verbis, *do-* Prioris de-
nec enadamus. Per unitatem fidei intelligo claratio.
coniunctionem illam per fidem factam. Nam Fidei unitas.
fidei unius & communis ea vis est, ut con-
iungat inter se animos hominum. Vnde su-
pra hoc capite ab unitate fidei argumenta-
tus est ad unitatem spiritus. Adiungit fidei
suam quandam descriptionem. Primum, a-
gnitionem eam appellat *ἐπίγνωσις*: propter Descriptio.
approbationem illam & assensionem quæ
est in fide. Nam fides non tantum est *γνώσις*,
sed & *ἐπίγνωσις*, hoc est, approbatio vel as-
sensus, eaq; non generalis tantum, sed mul-
to magis specialis, qua quis agnoscit suum
esse quod promittitur. Agnitionem hanc Scopus.
deinde filij Dei vocat: Nam illa demum ve-
ra fides est quæ ita occupatur in Christo co-
gnoscendo, ut nihil præter eum sciat, nec
scire appetat. Siquidem quicquid est extra
Christum, id omne damnosum est, & exi-
tiale. Huius fidei exemplum habes in Apo-
stolo nostro, 1. Cor. 2. 2. Non enim decreue-
ram, inquit, quicquam scire inter vos, nisi Exemplum.
Iesum Christum, eumque crucifixum: & in

eandem sententiam ad Philip. 3.8. loquitur. Quin etiam certè duco omnia damnum esse propter eminentiam cognitionis Iesu Christi Domini mei, propter quem omnibus istis me ipsum multavi, eaque pro stercoreibus duco, ut Christum lucrifaciam.

Posterioris gradus declaratio.

Ecclesiæ ætates.

Infantia, nēpe, adolescentia, & virilitas, seu ætas perfecta.

Nulla autē senectus.

Posterior gradus perfectionis est his verbis: ut *euadamus* inquit, *in virum perfectum*. In Scriptura, Ecclesia exprimitur hominis nomine, c. 2. huius Ep. Ut conderet ex duobus illis vnum novum hominem in semetipso, faciens pacem. Nunc vero differentia quæ in hominem cadunt, Ecclesiæ tãquam homini tribuuntur. Infantia propter ignorantiam: adolescencia propter progressum quem facit in cognitione: virilis ætas, propter perfectionē cognitionis & donorum. Heb. 5. & 6. cap. Infantia & perfecta ætas tribuuntur Ecclesiæ. 1. Cor. 13. 11. Cum infans essem, inquit, ut infans loquebar, ut infans cogitabam, ut infans sentiebam: sed postea quam vir sum factus, aboleui quæ infantis erant. Hoc & seq. duobus vers. videbis Ecclesiæ attributas easdem has differentias: hoc vers. perfectam & virilem ætatem, sequenti infantiam: vers. 15. adolescentiam. Post perfectam illam ætatem, senescentem & declinantem Ecclesiæ tributam nullo loco videbis. Quia ubi semel attigerit eam

AD EPHE.
tionem in bea
ulla permutat
mitatem omne
ie perfecto vir
stiam. Perfect
sensus etatis, q
Nam Ecclesi
tam perfectio ip
empto principio
cap. 1. huius Epist
corpus Christi & com
omnia implet in omni
sti erga Ecclesiam suam
impleat eam gratia & d
se multum quasi caput
immetam sibi habeat. E
corpus suum. Hoc cum
mundi Ecclesia est in
Christus ipse quoad cor
perfectus. Vbi Ecclesia
ficietur eadem oper
terito itaque perfectur
virilem ætatem Ecc
naturam eam ætatis
natur ipse Christus.
natur corpore suo
na, ut dicitur cap.
primam quidem
Ecclesiæ perficietur cap

perfectiōnem: in beato illo statu perfectio-
nis sine vlla permutatione, & vicissitudine
in æternitatem omnem permanebit. Adii-

cit huic perfecto viro descriptionem quan-
dam suam. Perfectio huius viri consistit in

Perfectæ æta-
tis descriptio

ea mensura ætatis, qua completur ipse Chri-
stus. Nam Ecclesiæ perfectio non est alia,
quam perfectio ipsius Christi, id quod hoc
sumpto principio intelligemus facilius.

Cap. i. huius Epist. vers. 23. dicitur Ecclesia
corpus Christi & complementum eius, qui

Descriptio
explicatio.

omnia implet in omnibus. Is enim est Chri-
sti erga Ecclesiam suam amor, vt licet ipse

impleat eam gratia & donis suis: tamen se-

se mutilum quasi caput existimet, nisi con-
iunctam sibi habeat Ecclesiam tanquam

corpus suum. Hoc cum ita sit, profectò
quamdiu Ecclesia est imperfecta, tamdiu

Christus ipse quoad corpus suum, est im-
perfectus. Vbi Ecclesia iam perfecta erit,

perficietur eadem opera etiam Christus.
Merito itaque perfectum hunc virum, id

Cóclusio ex-
plicationis.

est, virilem ætatem Ecclesiæ, definit per
mensuram eam ætatis, qua completur &

perficitur ipse Christus. Nam cū Christus
perficietur corpore suo, hoc est, comple-

mento, (vt dicitur cap. i.) sibi tanquam ca-
piti vnito, tum quidem vna eademq; opera

Ecclesia perficietur capitis sui beata illa

præsentia. Hæc hæctenus de his gradibus.

Doctrinæ.

1. De perfectione ministerij Evangelici, aduersus Libertinos & Traditionarios.

2. De fidei dono sollicitè expetendo.

In fide adolescendum indices.

Obs. 1. Datum est, inquit, ministerium verbi ad ædificationem Ecclesiæ, tantisper dum euadat ad perfectionem. Perfectio autem hæc summa non est futura in hac vita: Ergo Ministerium Euangelij non est quasi pædagogus ad aliam doctrinam respiciens, vt Paul. Gal. 3. 24. de Lege disputat, quam dicit pædagogum nostrum fuisse in Christum respicientē, vt ex fide iustificaremur: sed perfectissimum est ministerium, quo perfectius expectari non debet, quicquid de reuelationibus suis garriant spiritus illi phanatici. 2. Primum gradum perfectionis nostræ tribuit fidei. Nulla est igitur perfectio in hac vita sine fide. Primum igitur & ante omnia quærenda est fides. Multa sunt illa quæ Christiano homini necessaria sunt ad salutem, Christus ipse, Iustitia, regeneratio, Christianæ virtutes omnes, in primis verò charitas, opera deniq; bona, tanquam priorum effecta. Compendium horum omnium est fides, quam si habeas, habes Christum, si Christum habeas, habes omnia alia, Iustitiam, regenerationis spiritum. &c. Qui tradidit Christum pro nobis, qui nō etiam cum eo nobis omnia gratificabitur? Rursus igitur dico ante omnia quærendam esse fidem, & vt in ea indices magis magisque ado-

AD EPHES.
Pessime en
gere rationes f
m fidei profes
quam sensit fu
mundum. si h
pinquiorem fac
nihil profecti
abus quidam cau
tum est ministeri
edificatio hinc c
perfectio nostra in
vir perfectus. Summi
pote in quo sit solidi
appetimus sed in prim
quos ascendimus in ha
illum, pertranseundis
que cum multis diffice
ant. Verum annon vt
reuenias, omnes diffice
num. deinde pueritæ p
pertranseundæ tibi
in est profectio. Ita eti
si enim hos gradus
nunquam profectio
nem consequemur
quetis hisce mediis
illam totam
omnes amplius p
conferantur quo

lescamus. Pessimè enim videtur mihi ille subducere rationes suas, qui non maiorem aliquem fidei profectum sentit in sese hoc anno, quam sensit superiori. Lucratus sit totum mundum, si hoc interea non sentiat, se propinquiorem factum Christo nunc, quam antea, nihil profecit. 3. Observandi hic sunt gradus quidam causarum & effectorum. Primum est ministerium verbi, ipsum sequitur edificatio. hinc coniunctio fidei. quæ est perfectio nostra in hac vita, postremo est vir perfectus. Summum hunc gradum, utpote in quo sit solidum gaudium, omnes appetimus: sed in primis illis gradibus, per quos ascendimus in hac vita ad summum illum, pertranseundis, omne tedium est, quia cum multis difficultatibus coniuncti sunt. Verum annon ut ad virilem ætatem peruenias, omnes difficultates infantie primùm, deinde pueritiæ, postremo adolescentiæ pertranseundæ tibi sunt, & deorandæ? Ita est profectò. Ita etiam hic oportet fieri, si enim hos gradus medios neglexerimus nunquam profectò summam eam perfectionem consequemur. Viderint hoc illi qui spretis hisce mediis celos tamen & perfectionem illam somniant.

14 *Ve ne simus amplius pueri, qui fluctuamus & circumferamur quouis vento doctrine,*

3. De obedientia piorum, de patientia & humilitate sub cruce & omnib. vitæ huius erumnis, ut ad perfectam illam ætatem perueniamus.

in hominum alea, per veteratoriam ad insidiosè fallendum versutiam.

15 *Sed veritatem sectantes cum charitate, prorsus adolescamus in eum per omnia qui est caput, nempe, Christus.*

16 *Ex quo totum corpus congruenter coagmentatum, & compactum per omnes supeditatas commissuras, ex vi intus agente pro mensura uniuscuiusque membri, incrementum capit corpori conueniens, ad suis ipsius extruccionem per charitatem.*

Ministerium
Ecclesiasticū
subsequitur
tanquam fructus
piorum obedientia
& officium.

Cuius duæ
partes.
Constantia.
Fidei & operum
incrementa.

Constantiæ
explicatio,
per similitudinem
inconstantis pueri

Vt ne simus. Subiungit officium nostrum præcedenti illi facto Christi in dando ministerio, idque in duplicem illum finem, de quo utroque iam diximus. Subiungitur autem officium istud tanquam fructus qui sequi debet ex ministerio, eiusque duplici fine. Officij nostri partes duæ ponuntur, vna ne incōstanter nos geramus in fide hoc versu: altera, vt veritatē sectantes cum charitate adolescamus in Christum. Nam hoc quod dicit (vt ne simus, &c.) videtur referendum ad vers. II. præced. vt sit sensus, dedit igitur ipse, &c. Vt ne simus, &c. Quod ad priorem officij partem, primū proponitur per similitudinem inconstantis pueri: deinde explicatur. Propositio est his verbis: *vt ne simus amplius pueri.* quid autem

AD EPHES.
declatur verb
ne inconstante
sentētia non
sed allegori
petita est
circumaguntur
pueri sunt & non
fide, doctrinis hor
contrariis huc illuc
& vacillant. Huius rei
quarum vna est in no
in nobis causa est, vari
genium omnium hom
Hec causa proprio ver
sed metaphora sumpta
Quænam modum en
ctus inconstans est & in
num omnium hominum
tra nos causa est versuti
est, occultam & fraudul
tionem deceptionis, h
homines: hec est illa ver
qui bene comparati & i
cum accedunt. Hacten
per.
Vbi. Cum datum sit
ditionem & perfecti
re nobis tanquam i
finitim fines illos p

hoc sit, declaratur verbis seq. quorum sensus est, ne inconstanter nos geramus in fide. Hæc sententia non est expressa oratione propria sed allegorica. Allegoria autem à nauibus petita est. quæ ut in mari fluctuant & circumaguntur vi ventorum, ita etiam qui pueri sunt & non satis fundati & firmi in fide, doctrinis hominū, tanquam ventis contrariis huc illuc agitati fluctuant quasi & vacillant. Huius rei afferuntur causæ duæ, quarum vna est in nobis, altera extra nos: in nobis causa est, varium & inconstans ingenium omnium hominum per naturam. Hæc causa proprio verbo non exprimitur, sed metaphora sumpta ab alea, vel alex iactu: Quemadmodum enim alea vel alex iactus inconstans est & incertus, ita est ingenium omnium hominum per naturam. Extra nos causa est, versutia ad *μεθοδείαν*, hoc est, occultam & fraudulentam circumventionem deceptionis, hoc est quæ decipit homines: hæc est illa versutia impostorum, qui benè comparati & instructi ad fallendum accedunt. Hactenus de prima officij parte.

Obs. I. Cùm datum sit ministerium ad edificationem & perfectionem nostri, requiritur in nobis tanquam iustus fructus ministerij, dati in fines illos præcedentes, ne in-

Et per allegoriam, seu iteratam similitudinē à nauibus petitam.

Ratio similitudinis prioris, à causa interna, quæ aleatorum aptissima comparatione illustratur.

A causa itē externa, nempe impostorū versutia.

Doctrinæ, in I. officij nostri partem. I. De necessitate S. ministerij.

Adu. hèreses

Adu. laruam
pontificiam
de inani suc-
cessione per-
sonali.

2. De perseue-
rantia in E-
uangelij pro-
fessione.

Adu. vniuer-
salem mūdi
apostasiam.

constanter nos geramus in fide. Nota igitur nihil esse tam validum aduersus hèreses & falsas doctrinas, nihil tam efficax ad continendum nos in vera fide, quam ministerium & ministros verbi. Quod cum intellexerunt ex hoc loco pontificij, arripuerunt occasionem gloriandi de vanitatibus & mendaciis suis (quæ omnia veritatis nomine illi appellant) propter præclaram illam, scilicet, successionem Episcoporum suorum. Sed vt credā huic veritati, necesse est prius probent mihi Episcopos istos à Deo datos esse, vt olim Apostoli, Euangelistæ cæterique à Christo dati sunt, & hodierno etiam die pastores & doctores quorum ministerio continemur in vera fide à Deo mittuntur. Quod cum non possunt facere, profectò nunquam persuadebunt mihi veritatem suam. 2. Duæ sunt hîc causæ fluctuandi in fide, altera in nobis, inconstantia & peruersitas naturæ nostræ: altera extra nos, versutia impostorum. Ex his causis, vel illa quæ in nobis est satis efficax est alioqui per se, ad omnes hèreses & idololatriciam. Si accedat deinde altera illa, dicto citius quasi turbine acti abripiuntur homines in omnes errores. Consideratis igitur hisce duabus causis nihil commoueamur inspecta ista mundi vniuersali apostasia.

Dicam profectò quod magis admiremur, nempe, vnus hominis conuersionem. Magis enim mirandum nobis est, cum videmus vnum aliquem conuerti ad Deum, ac seruari, quam cum videmus mille deficere à Deo & confectari hæreses. Danda igitur nobis opera est, ne pueri inueniamur in hac instabili natura nostra, ita enim fiet, vt sub ingressis illis impostoribus citissimè auferamur falsæ doctrinæ quasi vento.

Sed veritatem. Altera pars officij nostri, cuius sensus est, vt fundati quasi in veritate & charitate adolescamus, tantisper dum occurramus capiti nostro Christo: In verbis tria sunt speciatim examinanda. Primùm habemus duas quasi radices ex quibus nobis exurgendum est: sunt autè illæ, primùm veritas eiusque cognitio, sed non nuda, verum per charitatem operans: vnde etiam hoc loco associat sibi alterã radicem, nempe, charitatem. Deinde habemus modum accrescendi. Accretio naturalis tum demum perfecta est, cum quoquo versum dilatatur corpus, in longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Itã etiam debet accretio ista spiritualis esse in omnem quasi partem. Tertio est ipsum fastigiũ & caput ad quod nobis assurgendũ est. Caput autem est Christus, qui est caput super omnia ipsi ecclesie.

Cui opponẽda electorũ aliquot conuersionio.

Fidei & operũ bonorum incrementa. Adolescere enim iubemur. In veritatis cognitione.

in charitate.

Modus istius adolescentiæ spiritualis.

Dark

Doctrinæ.
De hominis
Christiani
perfectione.

Hic primùm obserua, principium, medium, & finem, siue perfectionem Christiani hominis. Principium duplex est: veritas & charitas, medium est accretio quasi & progressus in veritate & charitate. Necessè est enim vel crescamus vel putrescamus, atque ita vt inutiles surculi amputemur ab hisce radicibus. Finis & perfectio est Christus, caput nostrum. 2. Laudabile est in pastore, cum non tantum verbo, sed etiam exemplo vitæ suæ nos docet. Huius officij, cuius eos admonet hoc loco Apost. habes experientiam in persona ipsius, Philip. 3. 13. 14. Primùm enim Apostolus agnoscit se nondum perfectum: Fratres, inquit, ego me ipsum nondum arbitror metam apprehendisse. Sic nos de nobis ipsi debemus sentire. Neque enim adhuc quisquam nostrum perfectus est. Tum addit: Vnum autem ago, ea quidem quæ à tergo sunt obliuiscens, ad ea verò quæ à fronte sunt contendens, scopum versus feror. Quo loco habes non segnem, sed contentissimum cursum. Sic & nobis summa opera & indefesso cursu contendendum est ad perfectionem & metam exemplo Apostoli.

205. 15
2. De Ministrorum Ecclesie officio

Quib. præit suo exemplo Paulus.

3. De quadruplici discrimine superstitiosorum & Christianorum hominum.

3. Habes toto hoc loco oppositionem hominum leuiculorum & verorum Christi membrorum. Discrimina quatuor licet no

AD EPHE. C
...um est in do
...ent versutos in
... Apostolos. P
...res. Secundum
... Illi imbibun
...tem solidæ doct
...e instabili veno
...cipiunt in se ver
...crimen est in prog
...cruant crescere non
...unt, inquit Apost. al
...eniunt ad veritatis cog
...scunt in omnem partem
...men est in fine & perfect
...crescunt nunquam ad pe
...unt nisi hunc dicas finem
...quod fluctuant tandem
...ulos hæresim & perear
...modum ad Christum cap
...nt, eo que periculantur
...ra. Amen.
Hunc ego integrum lo
...est. 16. dum diligentius
...pote eum fortasse
...are in hunc modum
...adams. Seculus est
...sicuterij, perfectio n
...tum ea vnio & conit
...lo perfectum. Decla

tare. Primum est in doctoribus: Illi doctores habent versutos impostores: hi à Christo datos Apostolos, Prophetas, Pastores & Doctores. Secundum discrimen est in doctrina. Illi imbibunt duntaxat ventum, nihil autem solidæ doctrinæ: instabiles enim animæ instabili vento quasi aluntur. Hi vero recipiunt in se veritatem Dei. Tertium discrimen est in progressu ipso. Illi dum fluctuant crescere non possunt. Semper discunt, inquit Apost. alibi, sed nunquam perueniunt ad veritatis cognitionem: Hi auge- scunt in omnem partem. Quartum discrimen est in fine & perfectione. Illi dum non crescunt nunquam ad perfectionem veniunt, nisi hunc dicas finem & perfectionem, quod fluctuantes tandem allidantur ad scopulos hæreseon & pereant: hi cum crescāt, tandem ad Christum caput suum perueniunt, eoque perficiuntur: cui sit omnis gloria, Amen.

Hunc ego integrum locum, à vers. 13. ad vers. 16. dum diligentius considero, videor mihi posse eum fortasse paulò melius resolvere in hunc modum qui sequitur. *Donec evadamus.* Secūdus est finis dati à Christo ministerij, perfectio nimirum Ecclesiæ: Est autem ea vnio & coniūctio per fidem. *In virum perfectum.* Declaratio & quasi de-

Brevior Analysis eorum quæ de altero ministerij sine, nempe de perfectione Ecclesiæ, dicta sunt. Propositio.

Eiusdem definitionio.

Et clarior explicatio.

Explicatio-
nis illius ex-
positio.

Complexio
præcedentiũ
dictorum.

Quæ illu-
strat Aposto-
lus illa simi-

definitio quædam superioris membri: nam euadere in vnitatem fidei, est euadere in virum perfectum, hoc est, perfectæ ætatis virum. *In mensuram.* Rursus definit quasi, & clariùs exprimit proximum membrum: Nam euadere in virum perfectum, est euadere in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Mensura ætatis plenitudinis Christi est ea ætas in qua Christus omnia implet in omnibus: nam loquutio ista non passiuè accipienda est, sed actiuè, vt & illa cap. 2. 19. cuius interpretationem require ex cap. 1. 23. & 4. 10. *Vt ne simus amplius.* Rursus exponit quid sit euadere in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Cernitur autem in eo, ne simus amplius pueri (pueritiam opponit virili & perfectæ ætati) sed adulescamus secundum omnia, in eum, qui est caput, nempe, Christus. Ergo euadere in mensuram ætatis plenitudinis Christi, est adulescere & augeri secundum omnes quasi dimensiones, tantisper dum occurramus capiti, cum eoque plenè coniungamur. Mensura enim ætatis ætatis plenitudinis Christi, cernitur in plena illa coniunctione cum capite, quæ vbi erit, tum Christus omnia implebit in omnibus, ac perficiet nos donis suis. *Qui fluctuamus.* Dissuadet pueritiam illam ab inconstanti ac instabili puerorum ingenio,

quod designat allegoria à nauibus sumpta. *litudine &*
Sed veritatem. Modum quo accrescamus & *allegoria.*
 adulescamus in caput nostrum Christum
 coniungit cum accretione ista. Modus est
 in sectando veritatem & charitatem, quæ
 duo quasi suppeditant materiam spiritua-
 li huic accretioni.

Ex quo totum. Quia proximè vocauit Chri-
 stum caput, ideo hoc vers. illud declarat ex
 effectis, quæ exprimuntur verbis sumptis &
 translatis à naturali corpore, iisque rebus
 quæ à capite in corpus naturale deriuatur.
 Quod cum ita sit, vtamur similitudine natu-
 ralis corporis, eorumque effectuum qui in
 illud cadunt, ad hanc rem illustrandam. Sen-
 tentia igitur est: Quemadmodum naturale
 hominis caput ideo caput est, quod per ip-
 sum hæc duo fiant in corpore, nempe, pri-
 mùm virtute eius totum corpus coag-
 mentatur & compingitur. Deinde virtute
 eiusdem corpus incrementum capit in mem-
 bris suis: Ita etiam cum huiusmodi duo fiant
 suo quodam modo per Christum in corpo-
 re hoc mystico, iure Christus est & dicitur
 caput. Nunc videamus sigillatim effecta,
 & verba ipsa. Prius effectum est in his ver-
 bis: *Ex quo totum corpus congruenter coag-*
mentatum, &c. Verba omnia translata sunt
 à corpore naturali: Ideoque de iis quæ ca-

Adolescunt
 in fide & cha-
 ritate fideles
 Christo con-
 iuncti. quod
 vt significet
 Paulus, Chri-
 stum vocant
 caput, ex quo
 membravim
 illam crescē-
 di hauriunt.
 Hoc versu
 autem simili-
 tudinem illā
 declarans, o-
 stendit quæ
 sint huius
 cōiunctionis
 effecta.

Prius effectū

Ut membra
corporis ossi-
bus sustinen-
tur: ossa verò
neruis alia
aliis adherēt
ita fit in cor-
pore Christi
quod est Ec-
clesia.

Quæ sit con-
iunctio mem-
brorum Chri-
sti.

Vincula seu
nerui.
Christi Spi-
ritus.
Fides.

Pax.

Charitas.

dunt in corpus naturale primum agemus. Corpus naturale non est vnum membrum sed multa sunt in eo membra. Membra hæc sustinentur fere totidem ossibus tanquam solidis partibus membrorum. Ossa diuersorum membrorum sic per articulos coniunguntur, vt vnus ossis extremitas, alterius quasi finem & cauum ingrediatur. Vt autem sic copulata inter se contineantur artius, & sit firma *συναρθρωσις* circumiecta sunt valida quædam vincula cū neruis iuncta. Similiter se habet res in Christi corpore. Nam corpus Christi mysticum non est vnum, sed multa sunt membra eius quæ singula suis animis sustinentur: animi diuersorum membrorum sic per articulos quasi compinguntur, vt vnus animus in alterius animum sese quodammodo insinuet. Vt verò sit firma coniunctio accedunt quasi vincula quædam, quorum primum est vinculum Spiritus Christi, hinc alia propagantur vincula, vnus fidei vinculum, & alia quæ ab eodem hoc vinculi munere, vincula dicuntur in scripturis, vt vinculum pacis, supra hoc cap. ver. 3. & vinculum illud perfectionis, charitas, Col. 3. 14. Iuncturas istas vocat subministrationis vel suppeditationis: quia, vt mihi videtur, ministrant illi corpori coniungendo & compingendo:

quemadmodū articuli ossium naturalium inferuiunt coniunctioni membrorum. Atque hæc de primo effecto.

Secundum effectum sequitur his verbis: Secundum effectum.

Ex vi intus agente pro mensura vniuscuiusque membri incrementum capit corpori: quæ ita explicabo si pauca quædam de naturali corpore, à quo hæc translata sunt prius dixerō. In incremento corporis naturalis, hæc tria reperiuntur: primū in singulis membris inest vis animæ quædam naturalis quæ facit vt quoquouersum dilatetur mēbrum, in longum, in latum, in profundum. Deinde incrementū membri non est supra modum, sed pro ratione naturæ, proprietatis, & functionis membri cuiusque: Manus enim, v.g. incrementum non est in immensum, sed analogum naturæ & functioni illius membri. Postremò etsi augeatur etiam ipsum membrum, tamen incrementum dicitur propriè totius corporis, quia vnius corporis membra sunt omnia, in quo maximè conspicitur acrétio. Eadem hæc tria suo quodam modo habes hîc attributa corpori mystico. Primū est vis quædam efficaç Spiritus Christi capitis in singulis membris, qua dilatatur ea quasi quoquouersum, in longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Deinde incrementum membri cu-

Vt in corporis incremento, apparet dilatatio, proportio, totius corporis accretio: ita fit in corpore mystico Christi.

Quæ sit huius dilatatio.

Symmetria.

Totius corporis accretio.

Vinculum commune.

Doctrinae.

De incremento donorum, pro ratione vocationis.

Ne quis superbiat, vel officium negligat aut deserat.

iusque non superat omnem modum, sed, ut habes in textu, est pro mensura vniuscuiusque membri, hoc est, pro ratione doni à Christo capite dati. Postremò etsi incrementum sit etiam ipsius membri, tamen totius corporis propriè censetur, quia membra omnia coeunt in vnum corpus. Vinculum autem commune omnib. est charitas: ideòque dicitur, *Ad sui ipsius extructionem per charitatem*. Nimirum quia charitas vinculum est coniungens in vnum corpus omnia pariter membra. Hæc hæctenus.

Obs. i. Dicitur est suprà vnicuique datam esse gratiam pro mensura doni Christi, nunc dicitur in secundo illo effecto capitis Christi, incrementum capere vnusquisque pro ratione illius doni. Hinc discimus non esse incrementum vniuscuiusq; membri secundum omnia simul dona, sed secundum illud nominatim, quod datum est vnicuique: v.g. non capit incrementum manus in dono pedis, quod est ad ambulandum, sed in dono manus, quod est ad apprehendendū. Quare, ut rectè monet Apost. Rom. 12. 6. & seq. Si accepisti donum Prophetia, prophetato pro portione fidei, ut augearis in eo: Si ministerij, ministrato ut augearis in eo: Si doctrinae, doceto ut augearis in eo: Si exhortationis, exhortator ut augearis in eo.

eo.

eo. Illud autem sciendum est, incrementum
 doni cuiusque fieri per sincerum ac diligen-
 tem ipsius vsum. Si acceptum talentum ab-
 scondas, neq; eo vtaris, non augebitur pro-
 fectò: præstitisset nunquam accepisse, aufe-
 retur enim à te, & dabitur alteri. 2. Vnius a-
 licuius membri incrementum hoc spiritu-
 ale, censetur totius corporis, idq; quia col-
 ligata sunt omnia simul membra in vnum
 corpus, eiq; inseruiunt: ligamentum autem
 est charitas. Obserua igitur, si non habeas
 charitatē, non es membrum: si non sis meni-
 brum, etsi hoc detur, te incrementum ali-
 quod capere, tamen nihil auges commune
 corpus. Sed qui potes incrementum capere,
 cum incrementum propriè sit virtute capi-
 tis Christi: virtus autem capitis non ad alia
 quam ad communis corporis membra se
 diffundat? Si videaris tibi per te crescere
 sine corpore, fallis te: non enim est hoc ni-
 si inflatio quædam: Nam, vt Paul. loquitur
 1. Cor. 8. 1. Scientia sine charitate inflat. Id
 ego audeo affirmare, si quis mediocri tan-
 tum dono præditus sit cum charitate, qua
 illud applicet ad vsum communis corpo-
 ris, affirmo, inquam, eum hominem magis
 augere commune corpus, magisque in eo
 crescere, quam eum qui omnia semel ani-
 mo complectatur sine charitate.

Sed iudiciū
 Dei metuat.

2. De chari-
 tatis necessi-
 tate.

Aduersus hy-
 pocritas iu-
 stitiaros.

Aduers. eos
 qui ob dona
 superbiunt,
 edificationis
 suæ & aliorū
 contēptores.

- 17 *Hoc itaq; dico & obtestor, per Dominum, ne amplius versemini sicut reliquæ gentes versantur in vanitate mentis suæ.*
- 18 *Cogitationem habentes obscuratam & abalienatam à vita Dei, propter ignorantiam quæ est in ipsis ex obduratione cordis eorû.*
- 19 *Qui posteaquam dedoluerunt semetipsos dediderunt protervia ad certatim patrandam impuritatem omnem.*

III.

Postrema capituli pars, exhortatoria, ad vitam recte instituentem.

Sententia huius exhortationis, quæ graui obtestatione illustratur.

Ea est, ne amplius versemini vt Gentes.

Quæ in vanitate mentis suæ incedit.

Hoc itaque dico. Redit ad præcepta morum: hoc itaque loco hortatur in genere ne versentur vt reliquæ gentes versantur. Res ipsa ad quam hortatur comparatione ista gentium innuitur, quarum conuersatio statim describitur per vanitatem mentis. Ergo sententia hortationis hæc est: Ne versemini in vanitate mentis vestræ. Vt autem exhortatio magis moueat, illustrat eam graui obtestatione, facta per Dominum Iesum, ea re significans eis futurum vt si contemnant admonitionem hanc reddant rationem Domino. Nomine *vanitatis* hoc loco intelligo offensas & peccata in quibus versabantur gentes. Eph. 2. 2. Petrus 1. Epist. 1. 18. vanam conuersationem appellat, quam postea describit cap. 4. 3. Peccatum igitur vanitas est. Illud vanum dicitur proprie quod frustrum & ob nullum finem geritur, quodque

AD EPHES.
 inquam fructu
 ale lit; profes
 Paulus Rom
 quem habeat
 obatis tunc ex
 ariis? Tum fru
 ctus dici possit.
 mors est. Ergo
 is nomine intell
 auitatem menti: P
 a ascribit, quam Ph
 fecuti sunt Populu
 runt, cum tam pecc
 lima.
 Obli. Quos prius me
 is adnumeravit, eos nu
 sentur, vt reliquæ gentes
 ti sumus à communi na
 Christo inferri, etiam tu
 rationibus & admonitio
 ex verbo Dei, vt perfruct
 qui, quæ est natura not
 elopuri. Populus Ille
 pto, statim de rebus
 tui verbi Dei effica
 tinguæ tua, inquit. Dan
 dunt ipsa me confon
 fatus tui, quasi vni
 & prohibet: id est que i

nullus vnquam fructus cōsequitur. Si quid aliud tale sit, profectò peccatum maximè tale est. Paulus Rom. 6. 21. vrget finem peccati, si quem habeat. Quem igitur fructum habebatis tunc ex iis, de quibus nunc erubescitis? Tum fructum subnectit, si modo fructus dici possit. Nam, inquit, finis illorum mors est. Ergo merito peccatum vanitatis nomine intelligendum est. Appellat *vanitatem mentis*. Principi facultati peccata ascribit, quam Philosophi (quos etiam secuti sunt Papistæ) reginam, scilicet, dixerunt, cum tamen peccati serua sit abiectissima.

Nempe in peccatis, que mentis vanitas merito appellantur.

Obs. I. Quos prius membris Christi capit adnumerauit, eos nunc hortatur ne versentur, vt reliquæ gentes. Postquam exempti sumus à communi naturæ pollutione & Christo inserti, etiam tum egemus exhortationibus & admonitionibus depromptis ex verbo Dei, vt perstemus in gratia, aliqui, quæ est naturæ nostræ prauitas, mox relapsuri. Populus Israeliticus eductus ex Aegypto, statim de reditu cogitabat. Beati sunt qui verbi Dei efficacia in via continentur. Virga tua, inquit Dauid Psal. 23. 4. & pedum tuum ipsa me consolantur, hoc est, ductus Spiritus tui, quasi virga me agit & quasi pedo inhibet: ideóque in te securus sum.

Doctrinæ.
1. De necessitate exhortationum & admonitionum in Ecclesia.

Exemplum

Testimonium

2. De effectu
Spiritus re-
generationis
in electis
Dei.

amplificatio
ab oppositis.

A fructu hu-
ius effectus.

3. De peccati
vanitate, om-
nium vanif-
sima.

Et pernicio-
sissima, vt

2. Quo tempore proponit Ephesiis exem-
plum gentium fugiendum? Nimirum, post
eaquam iam facti sunt membra corporis
Christi. Tum demum aspectus peccati nos
mouet ad detestationem ipsius cum rege-
nerati sumus per Spiritum Christi. Ante il-
lud tempus quantò magis aspicimus pecca-
tum, quantò magis audimus aliquid de eo,
tantò magis eo delectamur. Non regenera-
tus, nisi aliqua alia vi maiori à Deo profe-
cta cohibeatur, si videat furem, eum sequi-
tur: si videat homicidam, eum sequitur: si
videat adulterum, eum sequitur. In causa
est quod non sit pręditus eo oculo, nempe,
Dei Spiritu, quo videre possit peccatum
quale sit suapte natura. O foelices illos, qui
cum aut vident peccantes in Deum, aut de
his audiunt, mouentur serio peccati sensu
& odio: caro enim & sanguis non reuelant
istud, sed sanctus Dei Spiritus. 3. Ex omnib.
vanitatibus, quę plurimę sunt in hoc mun-
do, præcipua vanitas est peccatum. Si quis
instituat aliquid agere, si que, postquam se
multum diuque fatigauit, nullum ex actio-
ne sua fructum percipiat, is iam quęritur se
in vanum laborasse. Si verò sese fatigando
perniciem sibi accersat, tum multò magis
quęritur de facti sui vanitate. Nam extre-
mę est dementię sese fatigando nihil aliud

num querere.
nem mortem esse
vanissima vanitas
ationem habent
tur in hac vanitate
eamque demonst
tis illis vnde pro
duar: prima est m
erit, secunda est am
conscientia, sequent
erua illa, & vtemel
& vana conuersatio. Qu
sam, nempe, mens cor
bus eam collocat, primu
is, nempe, tenebrarum. D
noni, nempe, vitę Dei.
Primum est his verbis,
vnter abnebrasam vel pe
ratio eorum fuit obteneb
tas mentis ita explicamus.
est ad imaginem Dei, in iust
re vera, vt est postea hoc ca
re, vt est Col. 10. Agnitio
ni cuiusdam clarissime i
nis. At postquam non
Deo separatus est, est
facili misericordia & fa
fuit illis, remanserunt in
re non aliquot perre

nisi damnum quærere. At, dicit Apost. peccati finem mortem esse. Ergo omnium vanitatum vanissima vanitas est peccatum. que mortem eternam pariat.

Cogitationem habentes obtenebratam. Im-
moratur in hac vanitate gentium explican-
da, eamque demonstrat à causis & funda-
mentis illis vnde processerit. Causæ ponun-
tur duæ: prima est mentis corruptio hoc
versu, secunda est amissio doloris ac stimu-
li conscientiæ, sequenti. Ex his exurgit pro-
teruia illa, & vt semel dicam, omnis mala
& vana conuersatio. Quod ad primam cau-
sam, nempe, mentis corruptionem: in duo-
bus eam collocat, primùm in præsentia ma-
li, nempe, tenebrarum: Deinde in absentia
boni, nempe, vitæ Dei.

Primum est his verbis, *Cogitationem ha-
bentes obtenebratam*: vel posteaquam cogi-
tatio eorum fuit obtenebrata. Tenebras
has mentis ita explicamus. Homo creatus
est ad imaginem Dei, in iustitia & sanctita-
te vera, vt est postea hoc cap. 24. In agnitio-
ne, vt est Col. 3. 10. Agnitio hæc fuit instar
lucis cuiusdam clarissimæ in mente primi
hominis. At postquam homo per pecca-
tum à Deo separatus est, etsi quidem inef-
fabili Dei misericordia & sapientissimo ip-
sius consilio, remanserant in hominis men-
te notiones aliquot pauçe rerum bonarum

Huius vani-
tatis expli-
catio.

Causæ duæ.

1. Mentis cor-
ruptio, quæ
collocatur

In præsentia
mali,

In absentia
boni.

Malū istud,
quid sit, nem-
pe tenebræ
mentis.

Prima mētis
humanæ ob-
tenebratio.

& malarum, quæ ad Deum & hominem
 pertinerent: tamen & maxima ex parte no-
 tionem illæ de Deo ex mente deletæ sunt, vt
 reliqua fuerit tantum scintilla quasi lucis il-
 lius primæ: & quæ relictæ sunt notiones
 miserè obscuratæ sunt. Atque hæc est pri-
 ma illa obtenebratio mentis humanæ. Ac-
 cedit ad hanc & altera. Manserunt, vt dixi,
 post lapsum aliqua scintilla & notiones a-
 liquæ, sed obscuratæ: nunc verò ea peruer-
 sitas & obstinatio est cordis humani, hoc
 est, voluntatis & affectuum in corde, vt re-
 liquiis illis pertinaciter resistat: procurét-
 que iusto Dei iudicio, vt hæ reliquæ è men-
 te semel & simul auferantur. Sublatis iis
 succedunt meræ tenebræ. Nam si oculus
 obtenebratus fuerit, inquit Christus, quan-
 tæ sunt tenebræ? Atque hæc est secunda il-
 la obscuratio mentis humanæ: de qua fusiùs
 postea. Vtroque hoc modo obtenebrata e-
 rat mens gentium: nam præterquam quod
 illis tenebris quæ naturales erant, obscura-
 ta erat gentium mens, etiam sibiipsis obsti-
 natione & peruersitate cordis sui, tenebras
 vltro accersuerunt, resistendo reliquiis il-
 lis notitiæ Dei, quæ in natura reliquæ erant.

Altera.

Applicatio
 ad Gentes.

Bonū autē,
 ab obscura-
 tione mentis
 expulsum,
 est vita Dei.

Et ab alienatam. Hoc est secundum illud
 in quo consistit mentis obscuratio nempe,
 absentia vitæ Dei. Vita hominis duplex est,

AD EPHE.
 naturalis, parti
 vita illa quam
 tionem in Ad
 functio anima
 tiendo, ratio
 7. 28. Per ipsum
 & sumus. Vita spi
 obemus per secunda
 Christo, nihilque ali
 ctio Spiritus S. qui ho
 quasi anima: atque hæc e
 loco dicitur vita Dei. Et
 so. Copiose dicitur
 quit, cum Christo crucif
 est enim crucifigatur vita
 rptionem, prius quam ac
 tam alteram, tum additur
 amplius vino ego, sed vini
 Postea vitam illam Christi
 se, quasi delinit ex causa su
 quæ facit vt etiam in carne
 corpore viuet hanc vitam
 tum, inquit, quam nunc vi
 ver fidem Filij Dei qu
 dit semetipsum pro m
 uia hic, non nisi in alte
 unde dicitur Colo
 ab illa cum Christo in
 purgationem. Cor

partim naturalis, partim spiritualis. Naturalis est vita illa quam habemus per primam generationem in Adamo, nihilque aliud est quam functio animae naturalis in mouendo, sentiendo, ratiocinando: de hac dicitur Act. 17. 28. Per ipsum enim viuimus, mouemur, & sumus. Vita spiritualis, est illa quam habemus per secundam generationem in Christo, nihilque aliud est quam motus & actio Spiritus S. qui hominis regenerati est quasi anima: atque haec est illa vita quae hoc loco dicitur vita Dei. Et 1. Cor. 4. 11. vita Iesu. Copiose describitur Gal. 2. 20. Ego, inquit, cum Christo crucifixus sum (necesse est enim crucifigatur vita prior quoad corruptionem, prius quam accipiamus hanc vitam alteram) tum additur: Nunc autem non amplius viuo ego, sed viuit in me Christus. Postea vitam illam Christi, quam sensit in se, quasi desinit ex causa sua, nempe, fide, quae facit vt etiam in carne ista & mortali corpore viuat hanc vitam spiritualem: Et vitam, inquit, quam nunc viuo in carne, viuo per fidem Filij Dei qui dilexit me & tradidit semetipsum pro me. Haec vita Dei inchoata hic, non nisi in altero seculo perficietur: vnde dicitur Colos. 3. 3. Vita nostra abscondita cum Christo in Deo.

De duplici
vita homi-
nis, nempe,
naturali &
spirituali.

Vita Dei,
quid hoc lo-
co.

Vita Christi
in electis.

Hic inchoa-
ta, & in alte-
ro seculo
perfecta.

Propter ignorantiam. Corruptionis huius Obtenebra-

tionis illius
causa,

Ignorantia
Dei.

Cuius causa
posterior,
cordis dicitur
obduratio.

Cuiusmodi
fit illa obdu-
ratio.

Quo modo
gignat igno-
rantiam.

causam affert ignorantiam, densa enim ignorantiae nubes incumbens menti, ipsam obtenebrat adeo ut nihil loci relinquat vitae Dei. Hæc est illa ignorantia Dei, de qua 1. Thes. 4. 5. Sicut gentes quæ non nouerunt Deum. Ut autem apertius dicam, hæc est illa ignorantia eorum quæ ad regnum Dei attinent, qua ita occæcatur mens, ut non modò non possit ea intelligere, sed etiam pro stultitia ducat, 1. Cor. 2. 14. *Ex obduratione.* Resoluit rursus ignorantiam in suam causam superiorem, eam appellat obdurationem cordis. Duæ sunt causæ ignorantiae, ut supra dictum est in explicatione obscurationis mentis: altera est lapsus hominis, altera peruersitas cordis. Prætermissa illa priori causa posteriorem nominat, ut videamus hanc ignorantiam gentium obstinatum fuisse. Paul. Rom. 11. ubi de reprobatione, & obduratione Iudæorum agit, utitur hoc ipso verbo semel vers. 7. atque iterum vers. 25. significatque duritiem eam quæ est calli: quare duritiem mortuam & sensu carentem. Durities hæc est cordis, hoc est. voluntatis & affectuum, qui sunt in corde. Causa igitur ignorantiae gentium est ista obduratio cordis. Quonam autem modo gignat ignorantiam attingi supra. Nunc explicò paulò fusiùs. Dixi remanere in mente

AD EPHES. 1.
post lapsum, quod
nullam cogniti
oppugnat veh
eaque re proci
re reliqua est f
ablata ea succed
ignorantia. Hum
mentem ignorant
est Apost. Rom. 1.
non retinere Deum in
oblationem cordis
is in mentem reproban
ignoram & iudicij omni
trincta etiam illa quali re
Qui postquam de dol
lediderit protervia ad cer
tandum fundamentum &
llus procedens ex super
tionem paulò altius repe
est specialis scientia factio
quæ bona sunt vel mala, qu
quod nos & in nobis. Vide
ra est quasi scientia quam
Specialis hæc scientia
voluntatis dicitur
tandem quis hominem
Iudei factum suum, &
reprobatus per petrum. No
colitur ex generali illa

hominis post lapsum, quasi obscuram quamdam scintillam cognitionis Dei. Hanc scintillam oppugnat vehementer perversitas cordis, eaque re procurat à Deo ut auferatur quæ reliqua est scintilla è mente hominis. Sublata ea succedit in eius locum mera Dei ignorantia. Hunc modum inducenda in mentem ignorantia his paucis complexus est Apost. Rom. 1. 28. Sicut visum est eis non retinere Deum in notitia, nempe, per obstinationem cordis: Ita tradidit eos Deus in mentem reprobam, hoc est, prorsus ignaram & iudicij omnis expertem, iam extincta etiam illa quasi reliqua scintilla.

Qui posteaquam dedoluerunt, semetipsos dediderunt protervia ad certatim. Hoc est secundum fundamentum & causa vanitatis illius, procedens ex superiori. Eius explanationem paulò altius repeto. Conscientia est specialis scientia factorum nostrorum, quæ bona sunt vel mala, quam habemus apud nos & in nobis. Vnde Conscientia dicta est quasi scientia quam nobiscum habemus. Specialis hæc scientia oritur ex generali notitia voluntatis diuinæ. Exempli gratia, Occidit quis hominem, scit apud se malum esse factum suum, & sibi conscius est mali alicuius perpetrati. Notitiã hanc specialem habet ex generali illa Legis notitia,

2. Altera causa vanitatis peccati, indolentia & stimuli conscientia.

Quæ idcirco describitur.

Descriptiois explicatio.

Conscientiæ
paradigmia.

Gradus.

Indolentia
illa vnde.

Carnis cau-
terio resectæ
insensibilita-
tem refert.

Species vani-
tatis in men-
te incredulo-
rum, proter-
uia,

Ne occidito. Conscientia hæc est in animo nostro quasi testis quidam, neque semper est otiosa. Si quod rectum est quis fecit, excusat: & conscientia bona appellatur. Sin fecit aliquis quod malum est, accusat: & conscientia mala vocatur. Si excuset, oritur in corde lætitia, quod gaudium bonæ conscientiæ nominant: sin accuset, oritur in corde dolor quidam, qui stimulus conscientiæ vocatur. Hæc si inter se conferas, habes primum generalem illam legis & voluntatis Dei notitiam, hanc sequitur specialis scientia facti, quæ conscientia dicitur. Postremò si accuset ac proinde mala sit conscientia, sequitur in corde dolor. Itaque generalis notitia est causa conscientiæ: Conscientia causa doloris. Si tollas igitur generalem notitiam, auferes conscientiam. Si tollas conscientiam, tolles dolorem è corde. Atque hæc est illa vacuitas doloris, de qua hîc sermo est, quæque ideo 1. Tim. 4. 2. comparatur *ἀνασθηνοία*, & vt ita loquar, insensibilitati illi quæ solet esse carnis, postquam iniusta est cauterio. Hoc est igitur secundum fundamentum vanitatis Gentium quod oritur ex priori mentis corruptione. His fundamentis iam positis, redit ad vanitatem illam mentis, eamque vna specie, quæ maximè frequens fuit inter Gentes,

proteruia nempè, declarat. Proteruiam definit ab effectu suo : ad perpetrandam , inquit, omnem impuritatem & immunditiam, idq; certatim quasi de lucro ageretur. Quid autem hoc sit, perpetrare impuritatem, Paul. Rom. I. 24. subiecta definitione declarat. Ut scelerent, inquit, corpora sua inter se.

Ab effectu suo definita.

Obs. I. Vanitati gentium fundamenta substernit corruptionem mentis. & vacuitatem doloris cordis : discimus igitur peccatum non esse superficialium quiddam, quod sit tantum vel in lingua, vel in manu, vel in oculo, &c. sed quod penitus radices agat in animo, animique facultatibus, in primis vero in mente, quam Reginam dixerunt Philosophi, à quibus non multum dissentiunt Papistæ : cum tamen nihil sit quam serua peccati. Actis iam radicibus in animo, erumpit deinde in hæc membra externa, quæ totidem sunt quasi rami, ex quibus pullulant acerbi illi fructus actualium peccatorum. Ob hanc causam fit ut quoties scriptura vel reprehendit vel declarat peccatum, ab imis fundamentis ipsum reuelet, id quod fecit etiam Paul. hoc loco. Hinc admonitio est, Si velis exuere peccatum, ne sit satis tibi si externam actionem deponas, sed excinde ipsum penitus à radice. Renouator spiritu mentis, ut loquitur Apost. postea 23.

Doctrinæ.

I. de efficacia & sede peccati.

Adu. philos. & Pontific. errores.

Admonitio de eradicando peccato.

et Jacob. c. 1.

Ratio.

2. De causa
omnis pecca-
ti proximè
secundum
primæuum
illū lapsum.

3. De miser-
rima repro-
borum (quo-
rum cōscien-
tia cauterio
resecta est)
conditione.
Deum enim

Nam si radix peccati hæserit in animo tuo, tota vita tua, vtcunque sancta videatur, erit tantum hypocritica simulatio. 2. Corruptio nem mentis resoluit in ignorantiam, ignorantiam resoluit in obdurationem cordis, rursus ex corruptione mentis deducit vacuitatem doloris conscientie, ex hac vacuitate postremò omnem vanitatem, præsertim autem proteruiam elicit. Hinc discimus, proximè secundum primæuum illum lapsum, causam omnis peccati & mali præcipuam esse obdurationem istam cordis, siue peruersitatem voluntatis & affectuum. Nam etsi mens sit corrupta & miserè obfcurata, tamè illud certum esse experimur, melius videre mētem, quam possunt sequi aut exequi voluntas & affectus. *Video meliora. probōq;: deteriora sequor.* Quod si ita sit, petendum est imprimis à Deo seruo affectu vt renouetur cor, vt cor iam renouatū consentiat mēti reformatæ, vt sic inter se cōspirantib. omnib. facultatib. animi nostri, producamus opera Deo placētia. 3. Vbi est impuritatis & peccati omne genus, ibi est doloris cōscientiæ priuatio: rursus vbi priuatio doloris cōscientiæ, ibi ignoratio Dei. Nā ex cognitione Dei est cōscientiā, ex cōscientiā & sensu doloris auersatio peccati. Vnde verisimile est istos quos videmus prorūpere

AD EPHE.
scelera, non se
bos & quos vid
est istos De
hæret vt velint
fidem & contu
vt oportet sciri
mthios carnales a
Christo, ex liuore,
es, quæ erāt inter ip
ntur, nō possum ego
scientiam, vel verā Dei
ocum. Contra vero vbi
addacor vt credam ibi l
conscientiæ & vbi consc
aliquam Dei notitiam. V
imprimis efficacē esse rati
orum hominum in offic
ges, vel Dei vel hominū
contineantur in verā Dei
Theol. Col. 3, vbi igitur
ium & earum vitis, hoc i
ntur impuritatis & proter
silio sic progreditur. Pec
gnis, & Deus impietate
tu huius solet per inu
tibus. Inter ceteras inu
etiam eadem pene sunt
& pene grauissima est
Paul. i. Cor.

in omnia scelera, non sentire cōscientiæ dolores vllos. & quos videmus sine cōscientia esse, certū est istos Deum verè non cognoscere. Iactēt vt velint Dei notitiam, habeāt in ore fidem & conuersionem, nihil tamen sciunt vt oportet scire. Paul. i. Cor. 3. arguit Corinthios carnales adhuc, hoc est, infantes in Christo, ex liuore, & contētione, & dissidiis, quæ erāt inter ipsos. Vbi. n. talia grassantur, nō possum ego credere ibi vel conscientiam, vel verā Dei cognitionē habere locum. Contra verò vbi parciū peccatur, adducor vt credam ibi locum esse aliquem conscientia: & vbi conscientia est, ibi esse aliquam Dei notitiam. Vnde discimus hāc imprimis efficacē esse rationem continendorum hominum in officio, ne peccent in leges, vel Dei vel hominū. si instituantur & contineantur in vera Dei notitia. 4. Rom. i. i. Thef. 4. Col. 3. vbi agitur de peccatis gentium & earum vitiis, hoc imprimis memoratur impuritatis & proteruiæ vitium. Hoc posito sic progredior. Peccatum est pœna peccati, & Deus impietate in primam legis tab. vlcisci solet per iniustitiam in ij. legis tabulam. Inter ceteras iniustitię partes, quę etiam totidem pœnæ sunt, impuritas ista & proteruia grauissima æstimatur. Rationē huius rei reddit Paul. i. Cor. 6. cetera omnia

neque cognoscunt, neque amāt, neque metuunt.

4. De tremēda Dei iustitia, impiorū peccata peccatis puniēte

Impuritate præsertim & proteruia.

Ad impuros
admonitio.

§. De duplici
notitia Dei,
& quàm sine
inexcusabi-
les pseudo
Christiani.

Iustitiæ Dei
in pseudo-
Christianos
ratio.

peccata quæ facit homo extra ipsum sunt; qui verò scortatur, in propriū corpus peccat. Est grauiſſima hæc vlciscēdi ratio, cum Dei vice homo sese vlciscitur & sibi quasi manus cōsciscit. Discant igitur scortatores isti & impuri homines primū hanc suam impuritatem esse iustam Dei vltionem, qua compensat impietatem in ipsum Deum: deinde supplicium hoc esse multò grauius vel peste, vel gladio, à quibus illi tantopere abhorrent, cum interea tam fœda impuritate delectentur. §. Duplex est Dei notitia altera naturalis, altera ex verbo Dei: posterior priorem multis partibus superat. Grauius tamen vltus est Deus gētes, quod naturali notitiæ restiterint cordis sui contumacia: tradidit enim eas in mentem reprobam, Rom. i. 28. hinc amissa cōscientia, hinc proteruia ad certatim perpetrandam omnem impuritatem. Quam seuerè igitur vlciscetur Deus nostram contumaciam, si reluctemur luci huic tantę quam Dei ineffabili misericordia suppeditatā habemus ex ipsius verbo? Annon auferet eam tandē ex cordibus? qua semel ablata, annon amittemus conscientiam? qua amissa, annon necesse est nos præcipitari in scelera etiam grauiora, quam vnquam fuerunt illa gentium? Iustitiæ ratio hoc postulat. Gentes

miseri cordiam olim consecutæ sunt: sed quis locus misericordiæ esse potest nobis, si vniuersalis fuerit defectio ab hac veritate, quam Deus cum gentibus, cum maioribus nostris non communicauit. 6. Videmus gentium ignorantiam ex malitia esse obdurato corde, ex ignoratiã autem mentem obscuratam, ex obscurata mēte vacuitatem doloris conscientia, ex hac rursus omne genus peccati. Hinc discimus peccata quæ facimus cum malitia coniuncta esse: sunt ex ignorantia fateor, sed illa ignorantia semper cum aliqua malitia coniuncta est.

6. De coniunctione malitiæ & ignorantie in peccatis.

- 20 *Vos autem non ita didicistis Christum.*
 21 *Si modo eum audistis & per eum edocti fuistis, sicut est veritas in Iesu*
 22 *Nempe, deponere quod ad pristinam conuersationem attinet veterem illum hominem, qui deceptricibus cupiditatibus corrumpitur.*
 23 *Renouari vero spiritum mentis vestra,*
 24 *Et induere nouum illum hominem, qui secundum Deum conditus est ad iustitiam & sanctimoniam veram.*

Vos autem non. Explicata vanitate gentium, redit ad hortationem, & vnico argumento suadet ne ambulent amplius, vt gentes, in vanitate mentis suæ. Argumentum

Redit ad exhortationem.

A Christi doctrinam sumptam.

sumptum est à doctrina illa de Christo ex diametro pugnante cum huiusmodi conuersatione vana. *Vos non ita didicistis Christum.* Ergo ne amplius versemini sicut reliquæ gentes versantur in vanitate mentis suæ. Sententia antecedentis hæc est: non instructi estis doctrina illa de Christo, vel Christi Euangelio ad hoc, vt versemini sicut reliquæ gentes. Ergo, &c. Nam, vt verba explicem, per Christum intelligo doctrinam de Christo Euangelicam. Paul. 1. Thes. 4. 5. & seq. vbi dehortatur à conuersatione gentium, quæ non nouerunt Deum, simili planè argumento vtitur. Non enim, inquit, vocauit nos Deus ad impuritatem sed sanctificationem.

Hæc doctrina in Euang. continetur.

Doctrinæ,
1. De radice bon. operum

2. De miserrima hominū cōditione extra Christū.

Obs. 1. Vbi Christi cognitio est, ibi est conuersatio honesta. Contrarium sequitur ex contrario. Nihil de Christo didicit qui vita nihil differt ab infideli. Nam certum est mortificationem carnis à Christi vera cognitione separari non posse. 2. Opponit disciplinam Christi tanquam contrarium remedium miseræ illi gentium conditioni. Obserua igitur: Omnium hominum cōditio extra Christum similis est illi gentium conditioni. fieri quidem potest vt Deo eos refranante non statim prorumpant aliqui in manifesta scelera. Sed illud certum est
eos

AD EPHES.
gram illam, & r
pectore claus
geniti ipsi non
notam semel eu
puit, Paulus iam
me, id est in ca
tamen postea
illa damnatione
tam deprauationem,
eo per Iesum Christum. Discant igitur C
quicumque nondum in
solam habemus inchoat
neratione nostri in hac v
non perfecte regeni sum
tē liberationem à con
nam reliquæ peccati id
ulla, inquit Paulus, nun
io ius, qui sunt in Christo.
Si modo enim. Corripit su
ita certa quadam conditio
et non ita didicistis Christi
discipulis vere & solide.
mitionis hæc est: Si u
Cuius neque id tantum
Christum, qui tamen
deum verum si per eu
nos solum, multi enim
certa quæ tamen vere &

eos hydram illam, & radicem omnium scelerum in pectore clausam habere, quam etiam regeniti ipsi non possunt dum hic vivitur, totam semel euellere. Rom. 7. 18. No- ui, inquit, Paulus iam regenitus, non habi- tare in me, id est in carne mea, bonum. Sed idem tamen postea sentiens se liberatum iusta illa damnatione quæ sequitur naturæ istam depravationem, Gratias ago, inquit, Deo per Iesum Christum Dominum nos- trum. Discant igitur Christum tempestivè quicumque nondum in eo sunt: in quo non solum habemus inchoatam quandam rege- nationem nostram in hac vita, sed etiam qui non perfectè regeniti furnus, habemus ta- men liberationem à condemnatione illa, quam reliquæ peccati iustè promerentur. Nulla, inquit Paulus, nunc est condemna- tio iis, qui sunt in Christo Iesu.

Si modò eum. Corrigit superius arg. adie- cta certa quadam conditione: quasi dice- ret, non ita didicistis Christum, si modò eum didicistis verè & solidè. Sententia igitur correctionis hæc est: Si modò audiulistis Christum: neque id tantum: nam multi au- diunt Christum, qui tamen per eum non e- docentur: verum si per eum edocti fuistis: neque id solum, multi enim per eum e- docentur, qui tamen verè & solidè non do-

Horam reti-
netur non re-
formatur ma-
litiâ,

A qua electi
Dei libera-
tur per Chri-
stum.

Correctio su-
terioris dicti

Sententia
correctionis.

centur, sed si edocti fuistis, *ut est veritas in Iesu*, hoc est verè, solidè, & efficaciter, vt illi edocentur qui verè & feridè eum agnoscunt.

Doctrinæ.

1. De reali & verbali notitia Christi.

Q

Fallacia distinctionis.

2. De gradib. doctrinæ & institutionis Christianæ.

Nunc exponit, Quid sit per Christum esse edoctum

Obs. 1. Obseruauimus supra vbi cognitio Christi sit, ibi vitæ sanctimoniam esse: sed nunc obseruamus qualisnam Christi cognitio efficiat hanc vitæ puritatem: Non omnis, sed efficax, solida & vera. Hinc soluitur obiectio quædam. Quæ causa est, cum tanta hodierno die illuceat hominibus Christi lux, cur tamen pleriq; omnes male viuant. Resp. Hoc fieri ex eo quod vix centesimus quisque verè & efficaciter cognoscat Christum.

Desinant igitur Papistæ hoc verbo Dei imputare, quod peccant homines. 2. Obseruo gradus doctrinæ & institutionis Christi. Primus est, vt audiamus. Secundus, vt discamus. Tertius, vt solidè & verè discamus. Hos igitur gradus tenentes Christum discamus. Audiamus quidem verbum prædicatum, sed non putemus id satis esse, verum discamus quoque, neque id satis esse existimemus, verum studeamus vt sit illa doctrina solida & vera.

Quid sit per Christum verè & solidè edoctos fuisse, definit quasi ad vers. vsq; 25. Positum autem est in duobus: Primum est,

AD EPHES.
Christum edoct
hominem. Secu
docti sunt in du
est hoc ver
edocti estis, q
rationem, ne
utilissimo, depon
terem hominè qu
pudicitatibus, que vo
es ac misere deceper
Primum est ipse vetus
us definitio tertium, e
ad primum, Natura cor
accipit vari nomina: vo
lex membrorù, item an
exterior homo, postre
Quod id hoc postremum
vetus homo propriè signi
tem, vt veterem illam co
accepit in Adamo etiam
vt nondū est renouatus p
Sed hic etalibi accipit
tione natia veteri. Qu
nitio veteris homin
deceptis. Hanc
quædam not
tenda. Deus crea
sua. Primum
phantiam: essent

si per Christum edocti sunt deponere veterem hominem. Secundum est, si per Christum edocti sunt induere nouum hominē.

Primum est hoc vers. cuius sententia est: Si modo edocti estis, quod ad priorem illam conuersationem, nempe, eam quæ fuit in Gentilismo, deponere eius causam, nempe veterem hominē qui cernitur in corruptis cupiditatibus, quæ vos abduxerunt in errores ac miserè deceperūt. Habemus hīc tria: Primum est ipse vetus homo: secundum, eius definitio: tertium, eius effectum. Quod ad primum, Natiua corruptio in scripturis accipit varia nomina: vocatur caro, vocatur lex membrorū, item animalis homo, item exterior homo, postremò vetus homo.

Quod ad hoc postremum nomen attinet, vetus homo propriè significat ipsum hominem, vt veterem illam corruptionē, quam accepit in Adamo etiam adhuc retinet, & vt nondū est renouatus per Spiritum Christi. Sed hīc & alibi accipitur pro ipsa corruptione natiua veteri. Quod ad secundum, definitio veteris hominis est his verbis:

Qui deceptricibus. Hanc definitionem vt intelligamus, quædam nobis sunt paulò altius repetenda. Deus creauit hominem ad imaginem suam. Primum quoad animum eiusq; substantiam: essentia enim spiritua-

t. Deponere nempe veterem hominē

Cuius subicitur nominis consideratio multiplex: & significatio.

Deinde definitio, paulò altius repetenda.

Consideratur enim homo

ante lapsum
quoad ani-
mam & ani-
mæ faculta-
tes.

Item quoad
facultatum
omnium
qualitatem.

Deinde con-
sideratur
post lapsum.

Hæc confide-
ratio veteris
hominis defi-
nitione sup-
peditat, ex
Apostoli ver-
bis desumpta

lis est. Deinde quoad facultates animæ, quas
duas intelligo præcipuas, intellectum, & vo-
luntatem: sub intellectu accipio sensum: sub
voluntate affectiones. In creatione mirus
fuit ille splendor, mira lux intellectus ad in-
telligendum: magna fuit libertas volunta-
tis ad eligendum, recusandū, & suspenden-
dum: magnum acumen sensus ad apprehen-
dendum obiectum suum: magna vis affe-
ctuum ad commonendum, sed benè & san-
ctè. Tertio creatus est ad imaginem Dei,
quo ad qualitatem facultatum omnium, bo-
nitatem quandam & sanctitatem. Sanctus
intellectus tum fuit, sancta voluntas, sanctus
sensus, sanctæ affectiones omnes. Lapsus
homo amisit imaginem Dei, non quoad ani-
mæ substantiam, ea enim remansit: non
quoad facultates, eę enim remanserunt, sed
labefactatæ admodum: verum quoad san-
ctitatem illam & bonitatem facultatum:
nam ea prorsus amissa est. Neque verò so-
lum perdita est sanctitas, sed eius loco suc-
cessit omnium facultatum & totius naturæ
impuritas. Sic vt veterem hominem defini-
re liceat, tum absentiam sanctitatis faculta-
tum omnium animæ, tum præsentiam con-
trariæ impuritatis & ἀνομιᾶς. Sed hîc mi-
hi veterem hominē definit Apostolus, per
corruptionem cupiditatum, hoc est, vt vi-

AD EPHES.
maximè volun-
mens ipsa qu-
si comparat-
corruptæ ac-
mens etiam a-
& intelligit, q-
sequi aut præ-
penumero fit, vt in-
mentis saniori, volun-
resistat: videro melior-
quor. Cupiditatibus
nam cupiditates & affe-
tura cæca sunt, si si cæ-
ambo in foueam ruent-
beducant homines in erro-
quod in verbis considera-
teris hominis, nempe, cõ-
in Gentilismo. Quæ autem
tus proxime superius: a-
nitate mentis tuæ: sed cl-
cap. 1. ver. 1.
Hactenus de; parte
doctrinæ Christi sequitur
vicerunt renouan spiritus
iusto ordine sequitur
non satis est deponere
nouum induas ei
propter hoc vest. deno-
quæ potentia propulsi-

detur, maximè voluntatis & affectionum, quia etsi mens ipsa quoq; miserè corrupta sit, tamen si comparatio sit facienda, hæ magis sunt corruptæ ac deprauatæ. Semper enim mens etiam animalis hominis melius videt & intelligit, quàm voluntas cum affectibus sequi aut præstare possit. Imo vero sæpenumero fit, vt intelligentiæ & iudicio mentis saniori, voluntas cum affectibus suis resistat: *video meliora proboq; deteriora sequor.* Cupiditatibus tribuit deceptionem: nam cupiditates & affectiones cordis natura cæcæ sunt, & si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam ruent: necesse est igitur abducant homines in errorem. Tertium est quòd in verbis consideramus, effectum veteris hominis, nempe, cõuersatio illa prior in Gentilismo. Quæ autem fuerit ea, habemus proximè superius: ambularunt in vanitate mentis suæ: sed clarius explicata est cap. 2. vers. 2.

Haec tenus de j. parte definitionis veræ doctrinæ Christi: sequitur altera, nempe si didicerunt renouari spiritu mētis suæ. Hæc pars iusto ordine sequitur priorem illam: nam non satis est deponere veterem hominem, nisi nouum induas eius loco. Primum proponitur hoc vers. deinde exponitur sequenti. Sententia propositionis hæc est: Si

Definitionis ratio,

*Alindy in pido.
Mens aliud pro-*

Tertiò, veteris hominis effectum definitioni nominis & rei subiicitur.

2. Altera pars definitionis veræ doctrinæ Christi.

Induere nouum hominẽ.

Quid sit.

Obiectionis
in sententiam
propositam
dilatatio.

edocti sumus per Christum (nam hoc *καὶ*
καὶ repetendum est) renouari non solum
aliis facultatibus animæ, sed etiam viuifica
illa mentis vi: spiritum enim mentis intel-
ligo, mentis vim quandam viuificam. Sed
quæri potest cur tantum loquatur de men-
tis renouatione? Resp. Hoc factum esse, vt
videtur, propter veteres illos Philosophos
& sapientes huius mundi, qui mentem in-
corruptam fecerunt, eamque velut reginam
præfecerunt toti animæ eiusque omnibus
aliis facultatibus. Ideoq; vt sciant illi men-
tem ipsam, hoc est, quod sapientissimum
est in homine etiam corruptum esse, de e-
ius renouatione potissimum loquitur, non
exclusa interea ceterarum quoque faculta-
tum instauratione.

Ex proposi-
tionis expo-
sitione, in qua
occurrit

1. Nominis,
(i. noui ho-
minis) con-
sideratio.

Et induere. Sequitur expositio proposi-
tionis, in qua duo sunt in verbis ipsis distin-
guenda. Alterum est de nouo homine, &
voce ipsa: alterum de eius definitione. Quod
ad vocem: Sanctitas illa naturæ nostræ re-
staurata in Christo variis nominib. appel-
lari solet. Vocatur spiritus, vocatur lex mē-
tis, spiritualis homo, interior homo, nouus
homo. Est autem propriè nouus homo, ip-
semet homo, quatenus innouatus est per
sanctitatem Christi, deposita iam illa vete-
ri corruptione naturæ. Hoc vero loco pro

AD EPHES.
...itate accipit
...minis expendo
...duobus arg. P
...sari suo, deinde
...emplar est De
...ppellatur Col. 3.
...retus fuit ad imagi
...maginem regenerat
...accensetur dicit, nisi
...in ipso exemplari pri
...ta. Dicemus itaque d
...si prius hoc qual. hinc
...mus. Quicquid est in De
...se ipsi, adeoque ipsam
...sentiam. Iustitia igitur
...sentia, qua vult & facit
...dem legem suam. Nam
...us expellit nobis iustitia
...am. Sanctitas in Deo cōp
...omnium virtutum. De
...am, potentiam, misericor
...&c. Hæc est illa que alibi
...Psal. 143. 10. Spiritus tu
...per iter rectum & iust
...hæc de his in Deo
...mplari: dicemus dem
...hæc, si prius hoc libe
...mulo. Quæcumq; in
...tententarias tunc

ipsa sanctitate accipitur. Definitio deinde
 noui hominis expendenda est. Constat au-
 tem ex duobus arg. Primùm Archetypo &
 exemplari suo, deinde partibus. *Ἀρχετύπου*
 siue exemplar est Deus, hoc est, imago Dei,
 vt appellatur Col. 3. 10. homo iam primùm
 creatus fuit ad imaginem Dei, ad eandem
 imaginem regeneratus est. Partes deinde
 recensentur duæ, iustitia & sanctitas: quæ
 in ipso exemplari primùm sunt consideran-
 dæ. Dicemus itaque de iis, vt in Deo sunt,
 si prius hoc quasi fundamenti loco iecerim-
 us. Quicquid est in Deo hoc essenziale es-
 se ipsi, adeoque ipsam Dei naturam & es-
 sentiam. Iustitia igitur Dei, est ipsa Dei es-
 sentia, qua vult & facit omnia iustè secun-
 dum legem suam. Nam in lege morali De-
 us expressit nobis iustitiam & naturam su-
 am. Sanctitas in Deo cõplectitur summam
 omnium virtutum Dei, sapientiam, iustiti-
 am, potentiam, misericordiam, bonitatem,
 &c. Hæc est illa quæ alibi vocatur bonitas
 vt Psal. 143. 10. Spiritus tuus bonus deducat
 me per iter rectum: & lux Dei. 1. Ioann. 1. 5.
 Atque hæc de his in Deo, hoc est, in ipso
 exemplari: dicemus deinde de his ipsis in
 homine, si prius hoc subiecerimus funda-
 menti loco. Quæcunq; in homine sunt vir-
 tutes, accidentarias tantùm esse & non de

2. Et defini-
 tio, constans
 duobus arg.

Archetypo
 suo.

Partib. suis
 Iustitia,
 Sanctitate.

Quæ in Deo
 primùm con-
 sideradæ sũt,
 vt essenciales.

Deinde in
 hominib. vt
 accidentariæ.

Iustitia quid
in homine.

Et sanctitas.

Cur veritatis
cognomen
sanctitati tri-
buatur.

Noui homi-
nis duo gra-
dus.

Prior.

Posterior.

natura ipsius. Iustitia igitur in homine est illa virtus accidētaria, qua vult & facit, quæ cum lege Dei consentiunt. Sanctitas in homine comprehendit omnes virtutes illas, quib. ornate sunt anime humane facultates principales. In hac est illa ipsa iustitia de qua supra: in hac est illa agnitio & sapientia, de qua ad Col. 3. 10. Vocatur in Genesi bonitas, Et vidit Deus omnia quæ fecit, & erant valde bona. Genes. 2. 25. de Adamo & Eva dicitur quod ambo nudi erant, neque tamen erubescerent. In causa nimirum erat, quia induti fuerunt hac naturæ sanctitate: qua induti nullius deformitatis, turpitudinis aut defectus erant sibi conscij, sed hac exuti, turpitudinem, etiam collectis & confutis arborum foliis, non satis tamen obtigere potuerunt. Appellat eam sanctimoniam veritatis: Vt mihi videtur, hoc ex adverso respondet ei, quam attribuit cupiditatibus, deceptioni. Dicitur itaque sanctitas veritatis, quia non decipit nos: sed deducit in omnem veritatem. Hæc de novo homine.

Sciendum autem est duos esse gradus huius hominis (nam illud prætereo fuisse hunc hominem per creationem ipsam etiam antiquiorē illo veteri) Primus gradus est per regenerationem in hac vita. Secundus per glorificationem in altera vita, quo tempo-

AD EPHE.
prior & excell
naturæ recuper
in Adamo am
docet 1. Cor. 15.
eternum homin
illum in Christ
applicatus est.
Obi. 1. Video hic p
am caput. Iustificati
tificari deinde, huius
is hoc loco habemus
mè distinctas, mortific
minis & vivificationem
Ius 2. Cor. 4. 1. Suspendam
tes domicilio nostro, qu
perindutibus verbis i
pere quid se exui hoc co
to, sed superindui vita
veluti alia veste, ita ut ab
gloria illa, non corpus ip
tas corporis. Sed hic long
veteri & novo homine. P
vendo loquitur: deinde
non superinduendo.
et novum hominem vete
dominus convenit qu
tam cum novus homo
natus, vetus vero
flectitur hæc lucta spiri

re perfectior & excellentior erit hæc sanctitas naturæ recuperata in Christo, quàm fuerat in Adamo amissa: quemadmodum Paul. docet 1. Cor. 15. 49. vbi comparat inter se terrenum hominem in Adamo, & cælestem illum in Christo. Hactenus contextus ita explicatus est.

Obf. I. Video hîc primùm doctrinæ quoddam caput: Iustificati per fidem dicimur sanctificari deinde. huius autem sanctificationis hoc loco habemus duas partes clarissimè distinctas. mortificationem veteris hominis & viuificationem noui hominis. Paulus 2. Cor. 5. 2. Suspiramus, inquit, expetentes domicilio nostro, quod è cælo est, superindui: quibus verbis significat, non cupere quidem se exui hoc corporis tegumento, sed superindui vita & immortalitate, veluti alia veste, ita vt absorbeatur à vita & gloria illa, non corpus ipsum, sed mortalitas corporis. Sed hîc longè aliud statuit de veteri & nouo homine. Primùm de veteri exuendo loquitur: deinde de nouo induendo, non superinduendo. Impossibile enim est nouum hominem veteri superinduere. Non minus conueniunt quàm Deus & diabolus, cum nouus homo sit ad Dei imaginem conditus, vetus verò ad diaboli. Id ostendit vel hæc lucta spiritualis inter reli-

Doctrinæ.

I. De partib. sanctificationis, mortificatione & viuificatione.

Quomodo consideranda sit.

Aduersus hypocrisim & vitiosam glorificationem & viuificationem ne simulantes.

2. de solida & vera Christi cognitione.

3. De discrimine hominis renati & non renati.

quias veteris hominis & principia noui hominis. Hæc obseruo propter dealbata illa sepulchra, id est, hypocritas qui claudentes in pectore veterem illum hominem, speciem quandam sanctitatis & laruam duntaxat conantur superinduere: etenim veram sanctitatem non possunt: ad blandiantur & placeant sibi ut velint, aliquando futurum est ut detrahatur ipsis hæc larua, ut tandem appareat illa cordis impuritas, & à toto mundo conspiciatur, ad perpetuum ipsorum dedecus, nisi resipiscant. 2. Suprà obseruauimus solidam, efficacem, & veram Christi cognitionem efficere ne volutemur in peccatis gentium: Nunc quæ sit illa vera & solida cognitio discimus, nempe cognitio illa quæ efficax est ad sanctificationem. Vis scire an verè Christum didiceris? Vide an sentias in te efficaciter agentem spiritum illum sanctificationis: qui si sit in te, profectò ociosus in perpetuum esse non potest. Et cognitio etiam aliorum efficax vel non efficax, ex vitæ sanctimonia iudicanda est.

3. Deceptionem tribuit veteri homini & cupiditatibus, veritatem verò nouo homini & sanctitati. Vetus igitur homo abducit in errorem. Nouus homo deducit in omnem veritatem. Hinc discite discrimen non renati hominis & renati. Non renatus, ut-

AD EPHES.
 & sibi & aliis
 non errat, de
 renatus verò, q
 tibus secundu
 tamen rectar
 spiritu illo sanctifi
 est veritatis. Lo
 omnem veritatem
 erum apparet ex ho
 ra esse corruptum.
 necessariam esse cog
 reparatur in nobis im
 videmus cognitionem
 parari. Nunc dicam qu
 videri possit mundo
 minem non renatum in
 philosophicis volumin
 moribus & natura reru
 quam potes subtiliter &
 ren resitutes illi imagi
 fra illi digito hos celos
 maria, quæque in his fun
 videm relucet aliqua im
 nis, & ex quibus alio
 bus est enim hæc De
 cupiei potest Deus.
 reus illi imaginem De
 hominem etiam leg
 ledit: allicito eum

cunque & sibi & aliis videatur sapere, miserè tamen errat, deceptus à cupiditatibus suis. Renatus verò, quà renatus est, utcumq; sapientibus secundum carnem stultus videatur, tamen rectam viam tenet, deductus à spiritu illo sanctificationis, qui idem spiritus est veritatis, Ioan. 14. 17. Deducēs nos in omnem veritatem, Ioan. 16. 13. 4. Illud verum apparet ex hoc loco, hominem naturam esse corruptum. Illud quoq; videmus, necessariam esse cognitionem ad hoc ut reparetur in nobis imago Dei. Illud deniq; videmus, cognitionem per doctrinam comparari. Nunc dicam quod fortasse *ωυπαδοξω* videri possit mundo. Arreptum tibi hominem non renatum instrue in omnibus philosophicis voluminibus, quotquot de moribus & natura rerum conscripta sunt, quam potes subtiliter & accuratè: non tamen restitues illi imaginem Dei. Demonstra illi digito hos cælos, hanc terrā, & hæc maria, quæque in iis sunt omnia, in quibus quidem relucet aliqua imago diuinę maiestatis, & ex quibus alioquin posset addisci Deus: est enim hæc Dei sapientia, ex qua cognosci potest Deus. 1. Cor. 1. 21. nõ tamen restitues illi imaginem Dei. Terrefacito illum hominem etiam legis ipsius Dei maledictione: allicito eum rursus legis pro-

Non renati character.

Renati.

4. De restitutione imaginis Dei in homine corrupto. Hanc imaginem non possunt instaurare.

Philosophicę præcepta.

Cognitio rerum creatarum.

Mine & promissiones legis.

Vide *Lactantius lib. 3 c. 26*

Sed sola Euāgelij prædica-
tio imaginē
illam Dei re-
stituit in no-
bis.

Ratio.

*4a mensura
in illud cal
pr. nota in
2 pr. 3. h. v. in
substantia in
v. v.*

Conclusio.

missionibus: nihil profeceris: non restitues
misero imaginem Dei. Quid igitur? Sola il-
la stulta, vti videtur sapientib. huius seculi,
prædicatio imaginem Dei restituet. Prædi-
catio quidem vilis in verbis, vilis in re: ora-
tio humilis est, res est homo crucifixus. Ra-
tio est. hæc sola prædicatio Euangelij habet
propriam sibi comitem illum regeneratio-
nis spiritum: est enim Christus ille, quem
prædicamus Dei potentia ac Dei sapientia,
potens quidem per spiritum suum ad rege-
nerationem & salutem in iis qui audiunt i-
psam prædicatum, 1. Cor. 1. 24. Quare hæc
sola prædicatio ministrat eam cognitionē,
quæ efficax est ad sanctificationem & ima-
ginem Dei in nobis instaurandam.

25 *Quapropter deposito mendacio, loquimini
veritatem quisque proximo suo: nam su-
mus alij aliorum membra.*

Absoluta ex-
hortatione
generali, de-
scendit Apo-
stolus ad spe-
cialia quædā
præcepta.

1. Horū pri-
mum est, Ne
mētiaris, seu
ne falsū testi-

Quapropter deposito. Sequuntur specialia
quædam præcepta, absoluta iam exhorta-
tione illa generali, quorū hoc primum est.
Cuius sententia est eadem quæ est legis il-
lius moralis. Ne falsum testimonium perhi-
beto. Nam illa lege sub vna mendacij spe-
cie prohibetur omne mendacium in gene-
re. Sentētia præcepti facilis est. Partes sunt,
ipsum præceptum, & ratio præcepti. Partes

25. 2. 2. ad...

AD EPHE.
... sunt dua. Pri
... mendacium:
... Verba du
... mendacium, & y
... sunt, quem ad
... mendacium igitur
... consentit ment
... in sermo, mens,
... in vnum. Sed hi
... nomen, non tant
... sententiam, sed v
... pactum violatiōe.
... priē est, cum sermo
... ipsi, nempe, cum sermo
... inter se consonant. Sed
... hanc vocem ad signific
... conuenit fidem. Sequit
... conuictione memororu
... inquit, alij aliorum me
... in vnum Christi corpu
... mendacio, loquimini v
... simile esset, si videremus
... sollicita sibi inuicem pe
... que videri debet nobis
... membris corporis Ch
... reuincens de contextu
... Obi. Argumentatur à m
... iōnem ad illud effici
... cum equalis est, vera

precepti sunt duæ. Primùm præcipit vt deponant mendacium: deinde vt loquantur veritatem. Verba duo sunt hîc consideranda, mendacium, & veritas, quæ inter se contraria sunt, quemadmodû virtus & vitium. Mendacium igitur est propriè, cum sermo non consentit menti reique ipsi: nimirum cum sermo, mens, & res ipsa non conspirant in vnum. Sed hîc latius accipio mendacij nomen, non tantùm vt significat falsam sententiam, sed vt comprehendit omnem factorum violationem. Veritas deinde propriè est, cum sermo consentit menti & rei ipsi, nempe, cum sermo, mens & res ipsa inter se consonant. Sed hîc extendo latius hanc vocem ad significandam in pactis & conuentis fidem. Sequitur ratio præcepti à coniunctione membrorum sumpta. Sumus, inquit, alij aliorum membra coalescentia in vnum Christi corpus. Ergo deposito mendacio, loquimini veritatem. Monstri simile esset, si videremus corporis membra molientia sibi inuicem perniciem. Quid igitur videri debet nobis cum perspicimus in membris corporis Christi idem euenire? Hactenus de contextu.

Obs. I. Argumentatur à membrorum coniunctione ad illud officium veritatis. Certum igitur illud est, vera Christi membra

monium dicitur aduers. proximum: sed (vt fert præcepti ratio) loquere ei veritatem.

Quid sit mendacium.

*Quid sit mendacium
Animo July 3: 21*

Quid veritas

Ratio præcepti, Sumus alij aliorum membra.

Doctrinæ.
I. De vera & genuina Christiani

nota, nempe
veritatis a-
more & elo-
quio.

Confirmata
Regij Vatis
testimonio.

2. De ortho-
doxa præce-
ptorum mo-
ralium inter-
pretatione.

veritatem sibi inuicem loqui: vicissimque
veritatem istam manifestissimum esse sig-
num verorum Christi membrorum. David
Psal. 15. 1. & seq. cum ita interrogat Deum:
Quis commoraturus est in tentorio tuo?
Quis habitaturus est in monte sanctitatis
tuæ? hoc est, ecquis erit verū & germanum
ecclesię tuę membrum? hoc responsum ac-
cipit à Deo: Qui ambulat integrè, qui iusti-
tiam exercet, qui veritatem loquitur, prout
est in animo suo. Ecce Deus ipse offert no-
bis hoc ipsum veritatis signum inter alia,
quo cognoscamus verum Ecclesię mem-
brum. Quod si igitur requiras à me, quis
non futurus est verum Ecclesię mem-
brum? Respondebo ex hoc ipso signo: Qui
non loquitur veritatem, prout est in ani-
mo suo. 2. Non modo præcipit, vt depo-
nant mendacium, sed etiam vt loquantur
veritatem. Hinc licet discere in omnibus
illis præceptis quę dantur expressè in alte-
ram tantum partem, vel affirmantem vel
negantem, vtramque simul intelligi. Nam
Prophetæ & Apostoli interpretes sunt
mandatorum Dei: requiritur etiam ab v-
noquoque in vocatione sua, vt non tantum
declinet à malo, sed etiam faciat bonum,
non tantum vt non mentiatur, sed etiam
vt veritatem loquatur.

AD EPHE
... sed n
... acundia
... dare loc
... sed
... speciale
... Ne occidit
... prohibetur ip
... facti, inter
... iræ affectu
... est. Vt demus q
... tamē ne peccat
... motio illa i corru
... contigerit nos pec
... sol super exacerbata
... ne dicitur daret irac
... diabolus, sese offerre
... sione, ad vos ita infla
... sit vobis admittere in
... rus. Partes sunt præce
... præcepti. Ante præce
... permisso quædam ir
... De hac igitur primū
... facultatum animi
... motio mentis, electio
... vatis commotio ab
... non sunt peccat
... pius creavit in n
... sunt peccata
... Peccatum es

26 *Iraſcimini ſed ne peccate, ſol ne occidat ſuper iracundiam veſtram.*

27 *Neque date locum diabolo.*

Iraſcimini ſed ne. Secundum eſt hoc præceptum ſpeciale. Referri poteſt ad illam legem, Ne occidito. Nam ea lege non tantum prohibetur ipſum factum, ſed & omnes cauſæ facti, inter quas præcipua eſt inordinatus iræ affectus. Sententia igitur præcepti eſt. Vt demus quidem vobis licere irasci, tamē ne peccate, hoc eſt, ne procedat commotio illa à corrupto iræ affectu. Rurſus ſi contigerit vos peccare, tamen ne occidat ſol ſuper exacerbationem veſtram, hoc eſt, ne diutiùs duret iracūdia. Nam paratus eſt diabolus, ſeſe offerente tam pulchra occaſione, ad vos ita inflammandos, vt neceſſe ſit vobis admittere indignum aliquod facinus. Partes ſunt, præceptum duplex, & ratio præcepti. Ante præceptum eſt, vt videtur, permiſſio quædam iræ, *Iraſcimini,* inquit. De hac igitur primùm dicamus. Internæ iſtę facultatum animi noſtri actiones, vt cognitio mentis, electio, vel reprobatio voluntatis, commotio affectus, per ſe & generaliter non ſunt peccata: nam eas in principio Deus creavit in natura: ſed hæcenus duntaxat ſunt peccata, quatenus repugnant Legi Dei. Peccatum enim eſt Legis tranſ-

II. Secundum præceptum, ne irasitor, i. nō occides.

Sententia huius præcepti.

Ratio.

Partes.

Explicatio, ſeu iræ permiſſio, in qua conſideratur

Internæ facultatum animi noſtri actiones.

gressio. v. g. appetere pomum non est malum, sed appetere pomum contra Dei mandatum, malum est, & peccatum. Sic irasci simpliciter & per se non est malum, sed irasci ex corrupto animi affectu, & contra Dei mandatum, peccatum est. Itaque hoc loco permittit illis, vt videtur, simpliciter & per se irasci. Neque enim, vt Stoici fecerunt, omnem affectum tollit è medio. Prætereà sunt propter quæ ita irasci debemus, vt si non irascamur, in vitio simus: nempe, propter contumeliam Dei, propter iniustitiam, propter damnum proximi. Itaque hîc etiam potest esse iræ permissio.

Harum fundamentum & scopus.

Occasiones iustæ.

Partium huius præcepti partes.

Iræ prohibitio, ob corruptionem.

Quæ multipliciter peccat in excessu.

Sequitur præceptum: præcepti partes sunt duæ. Primum præcipit ne peccent, hoc est, ne procedat illa commotio à corrupto affectu, neque peccet in aliqua circumstantia. Intelligendum est in natura corrupta omnes illas actiones internas facultatum animi corruptas esse. Nam ipsæ facultates corruptæ sunt omnes, habentes impressionem imaginis diaboli. Itaque præcipit, vt inter irascendum deponant hanc corruptionem. Præterea in iræ commotione in excessu non vno modo peccatur. Peccant homines cum ob nullam causam irascuntur: peccant cum ob leuem aliquam causam: peccant denique cum ob iustam, sed modum

dum excedunt, & vindictam appetunt. Præcipit igitur ne his modis irascantur. Altera pars præcepti est, si contigerit vitiosè irasci, præcipit ne occidat sol super iracundiam ipsorum, hoc est, ne longius duret ira. Sciendū est, vt in aliis peccatis gradus sunt quidam, sic in commotione iræ. Prior est, quod peccemus in ira: posterior, quod perseueremus in illo peccati genere. Monet igitur ne perseueremus in ira. Ratio huius partis est à tentatione diaboli sumpta. Diabolus data occasione ex iræ commotione eam inflammata, inflammata semel ira erumpit in aliquod flagitium. Atque hæc de textu.

Obs. I. Monet fideles, ne dent locum diabolo. Illud igitur verum est, non tantum infideles Satanae tentationibus vexari, sed etiam fideles ipsos. Testis huius rei est Paul. ipse, quem colaphis cedebat Angelus Satan. Testis est Dauid cui aduersarius suggestit animum numerandi populum. Sed Dei misericordia fideles in graui illa tentatione & conflictu cum Satana audiunt huiusmodi voces quasi de cælo: Ne detis locum diabolo: quæ quidem ipsius Dei sunt, efficaces & ad fideles animandos, & ad impurum illum spiritum terrefaciendum.

2. Petrus 1. Epist. 5. 8. ait diabolum obambulare tanquam leonem rugientem, quæren-

Altera pars præcepti. Ira esto breuis.

Ratio huius partis.

Doctrinæ.
1. De tentationibus piorū.

Exempla.

Job

Remedia.

2. De Satanae efficacia in reprobos.

tem quem deuoret. Sed quando datur diabolo occasio potissima tentandi? Nimirum cum excitatur affectus noster quo tempore insinuat se in animos hominum, & affectum semel excitatum inflammat: inflammato iam affectu, rapitur homo ad scelus aliquod perpetrandum. Cùm videris igitur adulteros, homicidas, & ceteros id genus flagitiosos, dicito apud animum tuum, eos homines possideri ab immundo spiritu, quantumuis mundi & terri videantur: nam fieri non potest, vt talia perpetrent, nisi inflammato à Satana affectu.

Quomodo
considerada.

28 *Qui furabatur non amplius furetur, sed potius laboret: operando manibus quod bonum sit, ut possit impertiri cui opus fuerit.*

III. Tertium
præceptum,
Non furaberis. Hic occurrit

Prohibitio
furti.

Remedium.

Qui furabatur. Tertium est hoc præceptum idem cum Lege illa Morali: Ne furtum committito. Qua non modò crassum illud furti genus, sed etiam omnis fraudulentia, & subtractio bonorum alterius prohibetur. Habemus hîc prohibitionem furti, & remediàm aduersus furtum. Prohibitio igitur est, *qui furabatur priùs*, nempe, in Gentilismo, iam vocatus in Christo Iesu *ne amplius furetur*. Remedium est, *sed laboret potius*, non modò exercendo artes liberales & honestiores, sed priùs quàm fu-

AD EPHE
operando man
non quod in
entes inuentz
res, quàm ad
operetur & e
est, quod sanc
Finis additur,
oltractioe bon
s necessitas sub
Obs. i. Pauli. Th
se se quod die & n
bus, ne ipsos gram
dalo, i. Thel. n. n.
in rebus alienis, sed fu
net ne furetur, sed po
ius. Ex his locis discim
de remediàm aduersu
tatem & furtum. Imo,
coquit, Quædam mod
omnium vitiorum (no
firm & flocordem homin
no graue aliquod malum
re remediàm est ad
bitri homines, qui
viciandi sunt, labore
reant, quod pudeat
nabiles istiusmod
fuerit vel artes qua
transitas exercere, q

retur, *operando manibus suis*. Et quid operetur? non quod inutile est: multæ enim sunt artes inuentæ potiùs ad impuras voluptates, quàm ad utilitatē & honestatem: sed operetur & exerceat *quod bonum est*, hoc est, quod sanctum est, & proximo utile. Finis additur, vt tantùm absit à furtiua subtractione bonorum proximi, *vt contra eius necessitati subueniat*. Finis præcepti.

Obs. I. Paul. I. Thef. 2. 9. & 2. Thef. 3. 8. ait de se quod die & nocte operatus sit manibus, ne ipsos grauaret, ac proinde esset scandaloso, 2. Thef. 3. 11. 12. monet ne curiosi sint in rebus alienis, sed suas res agant: hîc monet ne furentur, sed potiùs laborēt manibus. Ex his locis discimus laborem præfens esse remedium aduersus scandalum, curiositatem, & furtum. Imò, vt generalius de eo loquar, Quemadmodum otium est mater omnium vitiorum (necesse est enim otiosum & socordem hominē occupet aliquando graue aliquod malum) Ita labor singulare remedium est aduersus multa mala. Nostri homines, qui ex his vel illis familiaribus oriundi sunt, laborem detrectant, artes refugiunt, quod pudeat tam benè scilicet natos, seruiles istiusmodi operas exercere: sed præstat vel artes quasque vilissimas, & tamen licitas exercere, quàm viuere ex fur

Doctrinæ.
De laboris
præstantia
& vsu.

Aduersus o-
tiosos, qui
magno suo
& aliorum
malo curiosi
& fures fiunt

to & raptò, quam aliena viuere quadra, vt cum Poeta loquar. 2. Gen. 3. 19. legimus inter alias hanc quoque esse maledictionis partem: Ex sudore vultus tui, inquit, vesceris cibo tuo. Hoc verò loco sudor vultus opponitur furto vt remedium quoddam honestum. Vide igitur vt Deus suis maledictionem vertat in benedictionem. Omnia cõferunt in bonum diligentib. Deum. 3. Homines vulgò liberales sunt ex alieno, vel ex eo quod nullo ferè labore partum est: nam leuiter parta leuiter dilabuntur. Sed ex hoc loco discimus oportere nos etiam quæ sudore quasi vultus acquisiuimus, conferre in vsus fratrum egenorum. Quartum præceptum sequitur his verbis:

29 *Nullus sermo corruptus ex ore vestro egreditor, sed si quis est commodus ad edificationis vsus, vt gratiam auditoribus adferat.*

30 *Et ne tristitia afficite Spiritum illum sanctum Dei, per quem ob signati estis in diem redemptionis.*

III. Quartum præceptum, Ne impurus esto, seu, Nõ scortaberis.

Nullus sermo. Hoc pertinet ad illud legis mandatum, Non mœchaberis. Eo enim mandato non modò prohibetur ipsa adulterij actio, sed etiam quæcunque causæ & occasiones illius actionis, ex quibus inter

AD EPHE.
 vel præcipua
 licentus. Habe
 tum, mandati
 Mandati dua
 sermo cor
 Posterior est
 ficationis vsu
 in vocis rã
 tem propriè fer
 dum, & opponit
 te quo Col. 4. 6. Est
 mo infultus, & mab
 rum animos quasi pu
 mores bonos comere
 Cor. 17. 17. In altera
 us vocem edification
 ficatione videtur co
 in exhortando & confo
 us partem omnes enun
 ficationem in vera do
 felle, informationem
 correctionem peccatorum
 qui subingit, vt gratia
 Hec nimirum est
 14. 9. Sit sermo veter
 ubi autem gratia nihil
 ficationis, postquam
 mibus bonorum mor
 Seruatio præcepti

cæteras vel præcipua est sermo corruptus & obscœnus. Habemus igitur hoc versu mandatum, mandati autem rationem vers. seq. Mandati duæ sunt partes: Prior est, nullus sermo corruptus exeat ex ore vestro. Posterior est, sed qui commodus sit ad ædificationis vsum. In priorè parte tantum vim vocis τὸ σαπρὸν observamus: significat autem propriè sermonem putrem vel putridum, & opponitur sermonifale condito, de quo Col. 4. 6. Est igitur sermo putris, sermo insulsus, & malè conditus, qui auditorum animos quasi putredine sua inficit. Nā mores bonos cōmercia corrumpunt mala, 1. Cor. 15. 33. In altera parte præcepti notamus vocem ædificationis. Paul. 1. Cor. 14. 3. ædificationē videtur collocare in duobus, in exhortando & consolando. Sed plenius eius partes omnes enumerat, 2. Tim. 3. 16. In stitutionem in vera doctrina, refutationem falsæ, informationem bonorum morum, correctionem pravorum. Finem huius præcepti subiungit, vt gratiam afferat auditoribus. Hæc nimirum est illa gratia, de qua Col. 4. 9. Sit sermo vester semper cum gratia. Est autem gratia nihil aliud, quàm fructus ædificationis, positus in veritatis cognitione, & bonorum morum habitu.

Sequitur ratio præcepti, sed prioris par-

Præcepti partes.

Prima. de sermone corrupto, vel putri

Altera. de ædificatione, quæ in exhortando & consolando consistit.

Plenior partium huius ædificationis enumeratio.

Alia eiusdè descriptio. Prioris partis præcepti ratio.

tis eius. *Et ne tristitia afficiat Spiritum illum sanctum Dei, per quem obsignati estis in diem.*

Obscœnus sermo Spiritum Dei tristitia afficit.

Quomodo id fiat.

Variis locutionibus expressum.

Regeneratorum infirmitas.

Dauidе teste

Dehortatio à putri & obscœno sermone, efficacissima, à dignitate, præsen-

quasi diceret, obscœno & corrupto sermone tristitia afficitur Spiritus ille sanctus qui habitat in vobis. Ergo nullus sermo corruptus exeat ex ore vestro. Quid sit hoc tristitia afficere Spiritum S. videamus. Spiritus S. habitat in nobis, sanctificat nos & regenerat, illuminat mentem, voluntatem & affectiones reformat ad imaginem Dei. Cū igitur nos pertinaciter resistimus huic Spiritus S. operationi, ac sanctificationi, & quod malum est ac Deo displicet committimus: tum dicimur extinguere Spiritum, 1. Thes. 5. 19. Mentiri in Spiritum, Act. 5. 3. Tristitia afficere Spiritum, Esa. 63. 10. & hoc loco. Tristitia afficiunt Spiritum etiam regenerati: ideoque, etsi eum non prorsus & in vniuersum amittant, tamen sentiunt in se ad tempus valdè inefficacem & languidum. Experientia est Dauid. Psal. 51. post illud facinus in Vriam perpetratum, precantis à Deo vt restituat sibi Spiritum S. nempe, quem ad tempus non sensit in se efficacem. Subiungit eos obsignatos esse illo Spiritu S. Non simpliciter ac nudè dicit Spiritum in iis habitare: sed ait habitando obsignare in ipsis adoptionis gratiam, vsque ad illum diem plenæ redemptionis, quo ap

AR EPHE
nos esse De
arraboner
ad diem per
obsignatione
cap. 1. ideoc
Ob. 1. Videmu
voces effica
qua sumus n
ar alea homin
post. Illud etia
illis per quos san
tur esse iustam cau
cipiat Christianis,
circumspicere si que
rum etiam aliorum ca
nus, cum vel verbo
corruptatur homin
giur, non solum fact
estus est habitus in
hic quoque quam eff
tus per verbum suum
quod cum ita sit, semp
spectam naturam nob
ac vanorum homin
Dilemus postrem
Dei sanctum bon
rationibus exilar
mentibus, & impu
trium facimus. Qu

parebit nos esse Dei filios. Et, vt loquitur
cap. I. 14. arrabonem esse illius hæreditatis,
vsque ad diem perfectæ redemptionis. De
hac obsignatione satis fusè, Dei gratia, di-
ximus cap. I. ideóq; nunc ad alia transimus.

Obs. I. Videmus hoc loco vel sermonem
& voces efficaces esse ad nos corruppen-
dos, qua sumus naturæ constitutione & in
hac alea hominum, vt supra loquutus est
Apost. Illud etiam Christi verum est. Væ
illis per quos scandalum venit. Hinc sequi-
tur esse iustam causam, cur Apost. alibi præ-
cipiat Christianis, vt ambulent præcisè &
circumspectè, idque non tantùm nostra, ve-
rum etiam aliorum causa, ne alios offenda-
mus, cum vel verbo obscæno & impuro
corrupâtur hominum animi. Verborum
igitur, non solum factorum, maximus de-
lectus est habendus in hac vita. 2. Discimus
hîc quoque quam efficax sit diaboli spiri-
tus per verbum suum in natura corrupta:
quod cum ita sit, semper debemus habere
suspectam naturam nostram, & obscæno-
rum ac vanorum hominum cõsortium vi-
tare. 3. Discimus postremò, quòd sicut Spi-
ritum Dei sanctum bonis operibus & san-
ctis sermonibus exhilaramus: Ita contra
malis operibus, & impuris sermonib. eum
tristitia afficimus. Quæ causa est, precor,

tia, & effectus
S. Spiritus.

Doctrinæ.

1. De delectu
nò modò fa-
ctorum, sed
etiam dicto-
rum habèdo
in hac vita.

2. De vitãdo
carnis nostræ
& vanorum
hominum
confortio.

3. De animæ
languoribus
& morbis
lethalibus.

Ad pios oēs
admonitio.

cur sepe in nobis sentiamus spiritum hunc quasi languescentē, aliquando autem mortuo similem? In causa est profectò quòd eum, indulgendo carni & corruptioni nostrā, hoc est, Spiritus S. aduersario, tristitia affecerimus. Vel eius igitur causa, cū ipse in nobis habitet, qui tanto hospite indignissimi sumus, reuereamur hæc corpora nostra, & pura seruemus ab omni immunditie membra nostra: quod si fecerimus, habitabit in nobis perpetuò Spiritus ille Dei sanctus, neq; migrabit è nobis priusquam & corpore & animo nos plenè perfectèq; glorificauerit.

31 *Omnis amaritudo & excandescencia, & ira, & clamor, & maledicencia tollatur ex vobis cum omni malitia.*

32 *Sed estote alij in alios benigni, misericordes, condonantes vobis mutuo offensas, sicut & Deus in Christo condonauit nobis.*

v. Quintum præceptum, ne malignus sed benignus esto.

Prohibetur malitia: cuius species seu gradus 5.

Omnis amaritudo. Hoc est v. præceptum speciale, in quo primùm prohibet omne genus malitiæ: deinde præcipit benignitatem & misericordiam, simul cum effectu earum virtutum, nempe, condonatione. In prohibitione primùm inducuntur quedam species malitiæ: Deinde compendio quodam cæteræ omnes comprehensæ sunt suo

AD EPHE
Species per
anima ad sup
amaritudo. Hæc
affectioni
Ad
scencia: hæc sec
ationem vocat
cordis signifi
nam illam: nam p
maritudine infect
tum feruet & intum
gnificat appetitio
autem secundam spec
semel intumit cor.
Quarta est clamor: per
contentiones & certam
que non sunt sine clam
tione. Hæc sequitur ter
compelcatur vel verbo
aduersarium. Quinta e
la dicitur fama proximi
tam: nam disputationes
& clamose ferè veniunt
personas ipsas. Hæc sunt
postiores omnia
versus cæteri omnia
tamquam comprehens
atque prohibet.
Quarta. Hæc est sec

genere. Species per gradus quosdam ascen-
 dūt ab infima ad supremam. Prima species
 est amaritudo. Hæc est illa prima infectio
 cordis & affectionis, quam vocat Petrus fel-
 amaritudinis, Act. 8. 23. Secunda est, excan-
 descentia: hæc secunda est quæ, si sequamur
 notationem vocabuli, ebullitionem quan-
 dam cordis significat. Sequitur autem pri-
 mam illam: nam postquam semel cor est a-
 maritudine infectum, & quasi intoxicatum,
 tum feruet & intumescit. Tertia est ira: si-
 gnificat appetitionem vindictæ: sequitur
 autem secundam speciem. nam posteaquam
 semel intumuit cor, vindictam appetit.
 Quarta est clamor: per clamorem intelligo
 contentiones & certamina disputationum,
 quæ non sunt sine clamore & vocis conten-
 tione. Hæc sequitur tertiam: Nam ira, si nõ
 compescatur, vel verbo vel facto vlciscitur
 aduersarium. Quinta est maledicentia, qua
 læditur fama proximi: hæc sequitur quar-
 tam: nam disputationes & contentiones il-
 læ clamose ferè vertuntur in contumeliam
 in personas ipsas. Hæc sunt illæ species, qua-
 rum posteriores oriuntur ex prioribus. In
 fine versus cetera omnia huiusmodi vitia
 summatim comprehensa suo genere simul
 ac semel prohibet.

Sed estate. Hæc est secunda pars præce-

Amaritudo.

Excande-
scentia.

Ira.

Clamor.

Maledicentia.

**Cōmendan-
tur virtutes
malitiam op-
pugnantes,
nempe**

**Benignitas,
seu mansue-
tudo.
misericordia**

**Harum vir-
tutum com-
paratio.**

**Effectum
commune.**

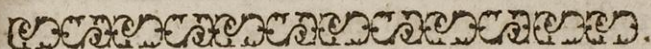
**Ratio effecti
ab exemplo
Dei sumpta,
sive argumē-
to à maiori
ad minus.**

pti, in qua primùm præcipit virtutes ipsas: deinde effectum commune ipsarum virtu- tum: tertio rationem effecti addit: quarto principio cap. sequent. ex ratione præmissa concludit effectum. Virtutes igitur sunt benignitas siue mansuetudo, & misericordia. Mansuetudo virtus est quæ iram reprimit, sic vt non feramur præcipites ad lædendum proximum. Misericordia virtus est qua dolemus cum dolentibus, & compatimur ita vt commoueamur ad adiuan- dum, quibus possumus rationibus, proxi- mum. Vt igitur comparemus inter se has duas virtutes: mansuetudo facit ne læda- mus: misericordia verò facit vt etiam pro- simus aliis. Sequitur effectum commune, condonatio offensarum. Nam dum mansue- tudo reprimit iram, misericordia cōdonat offensas. Ratio effecti sumpta est ab exem- plo Dei, qui condonauit nobis in Christo peccata nostra. Si comparetur Deus cum homine, condonatio qua condonat homo offensas suas homini vel inimicissimo non pertingit ad millesimam partem condona- tionis Dei: vnde Matth. 18. debita quæ re- mittit nobis Deus cōparantur decem mille talentis vers. 24. quæ verò homo remittit homini, centum denariis: inter quas sum- mas vel parua vel nulla est proportio. Ar-

comentatur igitur a
mensura. In ve
dicit in Chri
Deus non
nostra pecca
torem, sed eti
loco habem
us, hoc est, co
um & fidem, no
o Mediator Iesu
num primo ver
duximus in hunc lo
AIGV
Cap. 11. persequitur præ
ed quamcumq; hominum
ed vers. 17. & 21.
Deinde aggreditur præ
tas quædam hominum con
rum qui matrimonio sunt
CATY
Estote sicut vniuersi
188. Note sicut. Pr
donantis exem
donandum aliis
vires Deifensus est, q
vobis offensas v
tatis aliis offensas su
fuit nouo argumē
sequitur imitantur fact

gumentatur igitur ab hac Dei condonatione immensa. In verbis obseruandum est quod dicit in Christo condonatas offensas nostras, Deus non solum condonauit nobis nostra peccata propter Christum Mediatorem, sed etiam per eum, & in eo, vt hoc loco habemus. Nam nisi in Christo simus, hoc est, coniuncti cum eo per spiritum & fidem, non prodesset nobis omnino Mediator Iesus Christus. Explicato deum primo vers. cap. seq. quæ obseruanda duximus in hunc locum annotabimus.

Vis huius
argumenti.

ARGUMENTVM.

Cap. v. persequitur præcepta officij specialia, quæ ad quamcunq; hominum conditionem pertinent, ad vers. vsque 22.

Deinde aggreditur præcepta quæ respiciunt certas quasdam hominum conditiones, & primùm eorum qui matrimonio sunt coniuncti, ad fin. cap.

CAPVT V.

Estote igitur imitatores Dei, vt filij dilecti.

Estote igitur. Primo ver. ex Dei donantis exemplo concludit donandum aliis. Ergo estote imitatores Dei: sensus est, quæadmodum Deus remisit vobis offensas vestras. ita & vos remittite aliis offensas suas. Illustrat conclusionem nouo argumento. Filij Dei estis, inquit: filij imitantur facta parentum. Ergo

Argumenti,
mansuetudinem & misericordiã commendantis,
confirmatio.
Estis filij Dei:
igitur estote
Dei imitatores.